

Užitkové sklo pro stolování

BcA. Jan MIMOCHODEK

Diplomová práce
2006

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Katedra prostorového designu
akademický rok: 2005/2006

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Jan MIMOCHODEK**

Studijní program: **N 8206 Výtvarná umění**

Studijní obor: **Multimedia a design**

Téma práce: **Praktická část: Openhouse**
Teoretická část: Užitéčné sklo pro stolování

Zásady pro vypracování:

Praktická část:

1. Proveďte analýzu stolování v průběhu vývoje lidské společnosti
2. Zhodnoťte výsledky analýzy, vyvodte závěry a navrhněte řešení
3. Vypracujte kresebnou studii užitéčného skla pro stolování v několika variantách
4. Vybrané řešení rozpracujte do definitivní podoby – 3D model
5. Dokumentujte proces tvorby

Teoretická část:

1. Definuj cíl diplomové práce
2. Současný stav řešené problematiky
3. Fáze, metody a postupy při zpracování práce
  - 3.1 Fáze zpracování
  - 3.2 Metody zpracování
  - 3.3 Postup řešení dané problematiky
4. Přínos práce pro praxi
5. Nástin dalšího možného vývoje

Rozsah práce: viz **Zásady pro vypracování**
Rozsah příloh: viz **Zásady pro vypracování**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

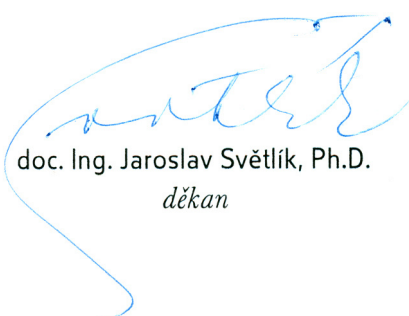
Bohmannová A.: Umění stolovat, Merkur 1981, 51-345-81

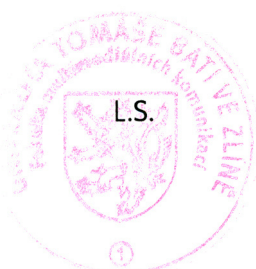
De Morant, H.: Dějiny užitého umění, Odeon Praha 1983

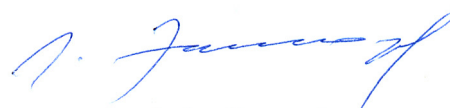
Žižková L.: Design ve Finsku, Ústav bytové a oděvní kultury, Praha 1988, 137-602-88

Vedoucí teoretické části: **PhDr. Lenka Žižková**
Katedra prostorového designu
Vedoucí praktické části: **prof. ak. soch. Pavel Škarka**
Katedra prostorového designu
Datum zadání diplomové práce: **6. února 2006**
Termín odevzdání diplomové práce: **19. května 2006**

Ve Zlíně dne 6. února 2006

doc. Ing. Jaroslav Světlík, Ph.D.
děkan

doc. ak. soch. Jan Zamazal
vedoucí katedry

ABSTRAKT

Diplomová práce v úvodní části seznamuje čtenáře s vývojem skla od prvopočátků, které jsou spojené s nejstaršími kulturami, mapuje vývoj ve středověku, končí sklem v současnosti. Zaměřuje se především na sklo používané ke stolování a to zejména v posledních staletích, kdy nalézá širší uplatnění. V druhé části se práce zabývá typologií druhů sklenic a předmětů ze skla používaných při současném stolování. Texty doprovází obrazová část, která doplňuje a ilustruje informace v práci obsažené.

Klíčová slova:

Klíčová slova:

sklo, stolování, design,

ABSTRACT

Dissertation in its preamble introduces to reader glass evolution since the beginning, which are connected with oldest cultures, it charts development of glass in middle ages, ends with glass nowadays. It is focusing on glass which is used for dining, mainly in several last centuries, where glass finds wider usage. Second part of the dissertation is concentrating itself on typology of drinking glasses and glass objects normally used in today's dining. Text's are followed with pictorial part, which fills and illustrates information in dissertation included.

Keywords:

glass, dining, design

Poděkování,

Děkuji Bohu za sílu, rodičům za podporu a vedoucím práce za cenné rady.

OBSAH

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 HISTORIE SKLA	10
1.1 STAROVĚK A RANÝ STŘEDOVĚK.....	10
1.2 VRCHOLNÝ A POZDNÍ STŘEDOVĚK.....	13
1.2.1 Čechy.....	16
1.2.2 Benátské sklo.....	17
1.3 ZÁALPSKÉ SKLO 16. AŽ 18. STOLETÍ.....	18
1.3.1 Čechy.....	21
1.3.2 Dvojtěnné sklo.....	22
1.3.3 Malované sklo.....	22
1.3.4 Řezané a broušené sklo.....	23
1.4 SKLO V 19. STOLETÍ.....	
1.4.1 Broušené sklo.....	25
1.4.2 Sklo lisované a foukané do kovových.....	25
1.4.3 Čechy.....	26
1.4.4 Historismus.....	28
1.5 SECESE.....	29
1.6 SKLO MEZI SVĚTOVÝMI VÁLKAMI.....	31
1.7 VÝVOJ PO ROCE 1945.....	33
1.7.1 České sklo.....	34
1.7.1 Finské sklo.....	35
1.8 VÝVOJ V ČECHÁCH PO ROCE 1989.....	37
2 TYPOLOGIE NÁDOB	40
2.1 DŽBÁN A KARAFÁ.....	40
2.2 PIVO.....	40
2.3 VÍNO.....	41
2.4 ŠUMIVÁ VÍNA.....	42
2.5 DEZERTNÍ VÍNA.....	43
2.6 KOKTEJLKA.....	43

2.7	LIKÉRY.....	44
2.8	PÁLENKY	44
2.9	TUMBER	44
2.10	NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE	45
2.11	TEPLÉ NÁPOJE	46
2.12	TALÍŘE	47
2.13	MÍSY	47
2.14	PODNOSY	48
2.15	VÁZY	48
	ZÁVĚR	49
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	50
	SEZNAM VYOBRAZENÍ.....	53

ÚVOD

Sklo je fenoménem s bohatou a dlouhou tradicí, stejně jako stolování, které je jen stěží postihnutele komplexně v rozsahu celé své bohaté historie. To také není cílem této práce, která se soustředí na vývoj skla a jeho úlohu ve stolování.

Pro jeho zmapování byl v práci zvolen historický přehled, který lépe naznačí květnatost této problematiky v současnosti. V historickém přehledu od prvopočátků skla až do současnosti je pozornost soustředěna na významné okamžiky, které byly určující pro vývoj tohoto odvětví. Závěr bude patřit současným tendencím v této oblasti naznačujících směřování do budoucna.

V práci charakterizována dnešní tvarová typologie jednotlivých druhů nádob, které se ve stolování používají. Ve stručnosti jsou zmíněna také současná pravidla ve stolování, která platí v západní kultuře. Takto shrnuté informace si kladou za cíl v krátkosti obeznámit čtenáře s problematikou skleněných nádob ve stolování. Pohled do historie nemá suplovat dějiny skla, ale má pomoci vytvořit základní přehled a s důrazem na zlomové momenty ve vývoji. Tyto informace by měli vést k tvorbě nových produktů a pomoci se vyvarovat se návratům do minulosti.. Snad budou následující informace přínosné nejen pro designéry, kterým však mohou pomoci lépe se orientovat v množství tvarů skleněných nádob.

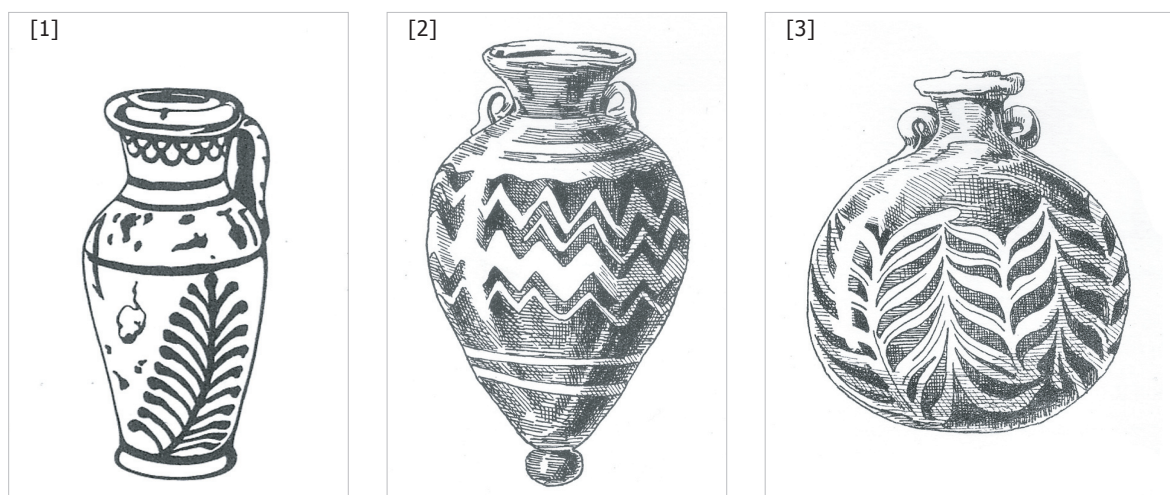
I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE SKLA

1.1 Starověk a raný středověk

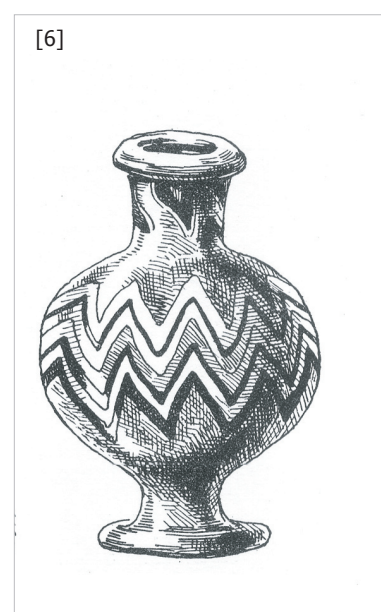
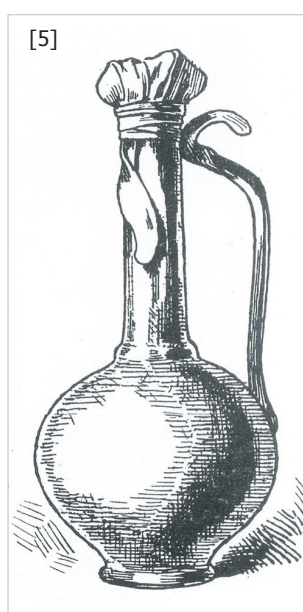
Počátky vynálezu skla spadají do období mezi 5. a 4. tisíciletím př. n. l., kdy vznikají tzv. sklovité materiály, které bývají označovány jako fajáns. S touto glazovanou keramikou má fajáns společné pouze skleněnou polevu respektive povrchovou vrstvu, která je na povrchu z jiného materiálu. Předměty se zhotovovaly z jádra křemičitého materiálu, pokrytého sklovitou vrstvou. Produkce představovala zejména korálky, amulety, figurky a drobné ozdoby, ale i nádoby. Používala se technika tvarováním na jádro, odlévání do formy, technika mozaiková a výroba za studena. Produkty tohoto druhu se vyráběly několik tisíc let v oblasti Mezopotámie, Egypta a celého Středomoří. Jednalo se o sklo sodné s vysokým obsahem alkálií, které dovolovaly tavit sklovinu při teplotách kolem 1100°C.[5,6]

V polovině 2. tisíciletí kolem roku 1600 př. Kr. se začaly vyrábět skleněné předměty, které již neobsahovaly jádro z jiného materiálu. Pocházejí z území Mezopotámie a Egypta a jedná se o drobné nádoby o velikosti kolem 10 cm. Byly to různé číšky, misky, lahvičky na vonné oleje a líčidla. Tvarově vycházely z nádob vyráběných z jiných materiálů jako byla keramika, kov nebo kámen. Vedle prvních, téměř bezbarvých skel, které se podařilo utavit, je období předdřívského skla charakteristické barevností. Byla to zejména skla tmavě modrá, tyrkysová, černá a zelená. Nádoby se dekorovaly skleněnými nitmi žluté, bílé tyrkysové a zelené barvy. Ty byly česané do girlandových nebo „cikcak“ motivů a zaválené do povrchu nádob.

Obr. 1. Pohárky Egypt, 16. stol. př. Kr. / Obr. 2. nádoba, 16. stol. př. Kr., Théby. / Obr. 3. váza, 13. stol. př. Kr., Théby.

Největší objev však přichází v době před změnou letopočtu. Tím vynálezem je sklářská píšťala, která umožnila foukání skla a stala se stěžejním nástrojem mistrů oboru, používaným až do dnešních dnů. Vynález sklářské píšťaly se přisuzuje Féniciánům. Díky tomuto vynálezu se výroba zrychlila, zjednodušila i zlevnila a foukané sklo se stává užitečným. Prvními foukanými nádobami jsou kulovité, polokulové a baňaté nebo čtyřboké lahve a konvice. Vedle volného foukání se foukalo také napevno do reliéfních forem ve tvaru hroznu, mušle, datle, lidské hlavy a nebo číšky s reliéfním dekorem.[6]

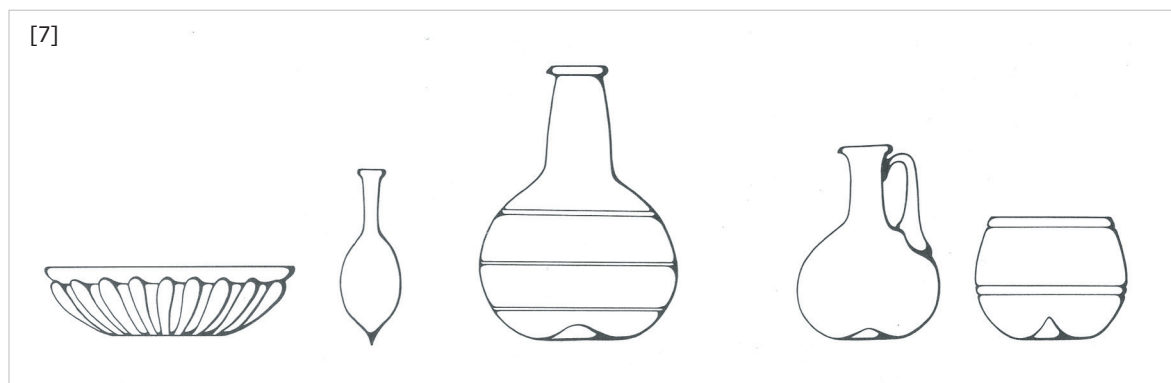

Obr. 4. Pohárky, Egypt, 16. stol. př. Kr. / Obr. 5. nádoba, 16. stol. př. Kr., Théby / Obr. 6. váza, 13. stol. př. Kr., Théby.

V období císařství byly v Římě sklárny, které vyráběly náročné sklo a později se sklářské umění přeneslo také do provincií. Římané stavěli nové typy tavících pecí, které dosahovaly vyšších teplot. Tavili sklo sodné, které také odbarvovali a pro zvýšení lesku přidávali oxid olovnatý. Z oblasti užitečného skla se vyráběly lahve často i s uchem, nápojové číše, kalichy, mísy, apod. Sklo se zdobilo „optišovým“ dekorem nebo hutními plastikami. Výrobky se zušlechťovaly broušením, řezáním a rytím též do také vrstveného skla. Nejznámějším nálezem z tohoto období je tzv. „Portlandská váza“.

V produkci provinčních skláren se od 4. stol. projevuje úpadek západořímské říše a klesá úroveň běžné produkce. Ve tvarech a dekoracích se projevuje vliv franských odběratelů. Dekorace se omezuje na optický dekor nebo natavené prvky. Sklovina

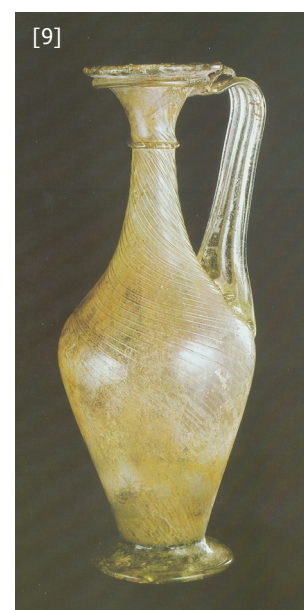

Obr. 7. Skleněné nádoby, 1. polovina 1. století.

se přestává odbarvovat a dostává nazelenalou barvu. Z nádob to jsou picí rohy, číše na noze, sklenice zvonovitého nebo kuželovitého tvaru mělké misky. V 6. stol se objevuje miskovitě půlkulová číše. Tato produkce se označuje také jako franské sklo.[5]

Na rozdíl od západní Evropy je odkaz římského sklářství patrnější na Blízkém východě, kde pokračuje tradice dekoračních technik jako je malba, broušení a rytí. V byzantské říši se produkovaly nádoby z tenkostěnného, průzračného skla zajímavě tvarovaného a zdobeného. V Mezopotámii a Persii se vyráběly různé druhy číší, baňaté lahve, konvice s úzkým hrdlem, uchem na jedné straně a dlouhou tenkou výlevkou na opačné straně. Výrobky byly bohatě dekorované zlatem a emaily.

Obr. 8. Římské foukané sklo: číška ze zeleného skla, Blízký východ, 2.pol. 1.stol po. Kr, lahvička z modrého skla, Itálie nebo Blízký východ, 1.-2. stol. po. Kr, miska tenkostěnná žebrovaná, Východní Středomoří, 30 - 70 po. Kr., číška s promáčlými boky, Porýní nebo Gálie, 3. - 4. po. Kr. / Obr. 9. Konvice opticky žebrovaná, Východní Středomoří, 3. - 4.

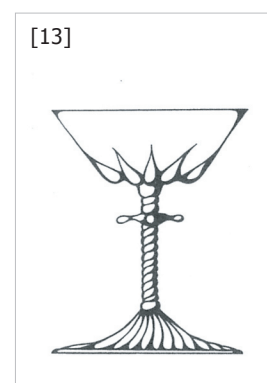
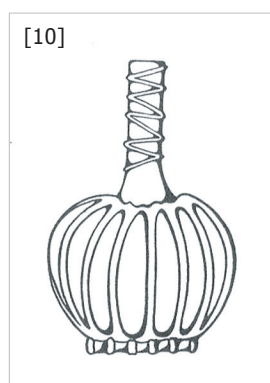
1.2 Vrcholný a pozdní středověk

Přestože karolínské a otonské období znamená na panovnických dvorech renesanci umění a kulturního života, pro vývoj sklářství je to doba temna. Výjimku tvoří hlavní střediska výroby v severní Galii a Porýní, odkud se dováží sklo do Anglie, Holandska, severního Německa a Skandinávie. Od 9. do 12. století byla výroba skla podobně jako jiné druhy řemesel spojená s kláštery. K pozvolnému rozvoji evropského sklářství dochází na konci 12. a v průběhu 13. stol. Podnětem jsou tzv. křižácké výpravy a obnovení kontaktů s Blízkým východem a zejména Sýrie, kde bylo dočasné panství křižáků. Ve střední a západní Evropě se začíná sklářská výroba osvobozovat od klášterů a začínají vznikat „lesní hutě“.[6]

Evropské lahve z 11. a 12. stol jsou charakteristické kulovitým tvarem a štíhlým a vysokým hrdlem. Tenhle druh lahví se našel na území dnešní jižní Francie a Itálie. Ve 12. století se do Evropy dováží reliéfně řezané „hedwigsglaser“. Ze Sýrie se dovážely číše malované emailem, které měly vliv na rozvoj benátského emailem malovaného skla. První zmínky o benátských malířích skla pocházejí z 13.stol.

Zvláštní druh středověkého skla malovaného emailem tvoří tzv. „syrofranké“ sklo ze 13.stol. Jedná se pravděpodobně o evropské, možná přímo benátské výrobky zdobené však vzory vycházející ze syrských předloh. Provedení malby je hrubší a technicky méně dokonalé.[6]

Jiným typem evropského skla vzniklého v 12. a 13. stol je pohár s kónickým nebo zvonovitým kalichem na vysoké a štíhlé noze. Tento typ pohárů se dochoval v nálezích na území Francie, Nizozemí, Belgie a Anglie.

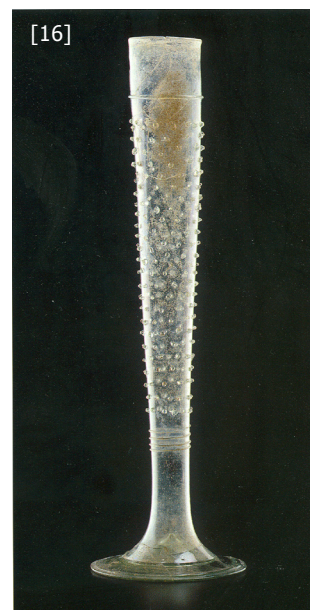
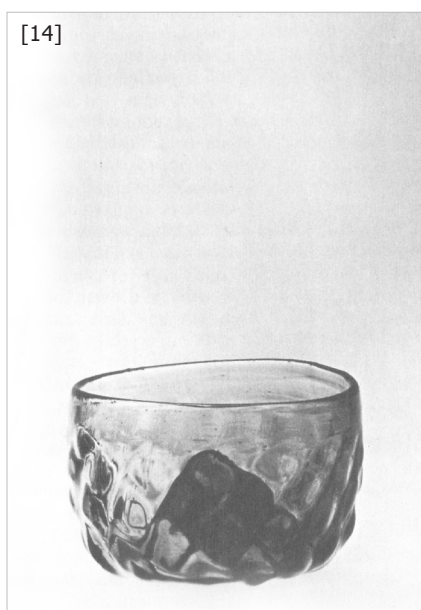
Obr. 10. Žebrovaná láhev, Čechy, konec 14. - zač. 15. stol. / Obr. 11. Číše reliéfně řezaná zdobená tzv. „hedwigsglass“ Egypt, 11. - 12. století. / Obr. 12. Číše emailem malovaná tzv. syrofranké sklo, pravděpodobně evropská výroba, konec 13. stol. / Obr. 13. Gotický pohár, Francie, 14. stol.

Pro produkci lesních hutí je typické tzv. „lesní sklo“, ze kterého se vyrábělo několik charakteristických druhů sklenic, které se rozšířily po celé Evropě.

„MAIGELEIN“ - nízká malá číše se vpíchnutým dnem a optickým dekorem vyráběná v Německu v 15. stol.

„ČÍŠE ČESKÉHO TYPU“ - vysoká mírně kónická číše, která se během 2. poloviny 14. stol. dekorovala drobnými nálepy. Tento druh flétnovité číše se objevuje i během 15. století. jak v Čechách, tak v Německu. Pod toto označení spadá velká skupina číší stejné konstrukce, ale mnoha tvarových modifikací např. píšťalové, kyjovité s odsazením a zúženým hrdlem nebo kyjovité s hrdlem zvonovitě vyklenu-tým. Dno sklenic je vpíchnuto a lemováno širokou plochou patkou, jež se vytvořila namotáním vlákna na obvod dna. Stěny bývají zdobeny množstvím nálepu různých velikostí a provedení např. šnekovitě stáčené, drobné kamínkové nebo svisle tažené nálepy.[6]

• „KRAUTSTRUNK“ - nebo také Košťálová číše. Oblý soudkovitý pohár hutnicky zdobený s velkými plochými nálepy, které připomínají zelený košťál. Jsou považovány za typicky německý produkt. Vyskytuje se především v 15.stol., v českém prostředí se ve větší míře objevuje až v 16. a 17.stol.

Obr. 14. Meigelein, opticky žebrovaný, Německo 2. pol. 15. století. / Obr. 15. Krautstrunk, Morava, konec 15. stol.

Obr. 16. Číše českého typu, Čechy 1. pol. 15.stol.

- „ČÍŠE S CHOBOTY“ - nádoba s netradiční výzdobou. Objevuje se od 2. pol. 14. stol. z pozdějšího období jsou známé podobné nádoby i z německého prostředí. Její tvarová podoba pravděpodobně vychází z produkce 7. a 8. stol.
- „SCHEUER“ - žebrovitá miska s laločnatou úchytkou.
- LAHVE - do základní produkce středověkých skláren patří lahve. Jednoduché lahve s kulovitým tělem a hladkým mírně kónickým hrdlem. Do široké skupiny lahví patří také lahve s plastickými žebry vystupujícími na vnější i vnitřní straně těla. Hrdlo lahve je štíhlé a spirálově ovinuté nití. Objevují se od 2. pol. 14. stol do 2. pol. 15. stol.. Tento druh má původ ve východním středomoří a středoevropské prostředí jej přijalo a zdokonalilo. Dalším typem jsou „lahve s vnitřním prstencem“ označované také jako „etážové“ nebo „dvojkónické“. Na německém území se objevují po celý středověk až do pol. 17. stol., od 13. stol. se s nimi hojně setkáme i v českém prostředí, a také na slovenském, maďarském a rakouském území.[6]
- „ANGSTER“ (Kuttrolf) - menší láhev s kulovitým tělem a zvláštním hrdlem spleteným ze dvou i více trubic zakončeným miskovitým ústím. Byly velmi populární zejména v Německu a první zmínky o nich pocházejí z roku 1220. Původ však můžeme hledat v syrských vzorech. V antice se podobné nádoby používaly na parfémy a tuto funkci si na jihu Evropy podržely i během středověku a renesance. Ve Francii je znám jejich výskyt ve 14. stol. a v benátských sklárnách se vyráběly během 16. a 17. století. Ve střední Evropě je oblíbená také v 17.stol. a v lidovém skle i v 18. a 19. století našla své použití coby lahev na víno nebo pálenku. Ze středověkých vyobrazení námětů jako je „poslední večeře“, rytířské a mravoučné výjevy je zřejmé, že bylo běžné pít z lahve i u stolu.[5]
- KONVIČKY A DŽBÁNY - v jejich tvarosloví se projevuje velká variabilita. Byly zdobeny různými druhy optišového dekoru. U džbánů se objevuje např. nožkovitě odsazené dno, nebo kulovité plasticky zdobené tělo s vyšším válcovitým hrdlem.[6]

Obr. 17. Kuttrolf, Německo, kolem 1650 / Obr. 18. Láhev s vnitřním prstencem, Čechy, konec 13. stol. - počátek 14. stol. / Obr. 19. Džbán s kulovým tělem, Morava, 15. stol.

1.2.1 Čechy

Nejstarší nálezy skleněných předmětů v našich zemích pocházejí ze starší doby bronzové z období cca 2200 - 1600 př. Kr. Nebyly zde však vytvořeny, ale pocházejí z obchodních výměn. První skleněné produkty vyrobené na našem území jsou spojeny s keltskou kulturou (2. – 1. stol př. Kr). Ať už jde o dovezené sklo nebo produkované u nás, jedná se v obou případech o korálky a náramky.[6]

Středověká sklářská výroba, která existovala od počátku 2. tisíciletí, se ve větším rozsahu rozvíjí ve 13. stol.. Souvisí s rozvojem měst a řemesel, jejím prostřednictvím jsme doháněli úroveň okolních zemí. Silným impulsem byly také snahy českých panovníků osídlit bohatě zalesněné pohraniční oblasti, kde dostatek paliva a zásoby surovin vytvářeli příhodné podmínky k zakládání skláren. Vyrábělo se nazelenalé a bublinaté „lesní sklo“ tvarově odpovídaly produkci v zaalpských zemích.

V období 13. stol. sklo sloužilo především nejvyšším vrstvám společnosti. Teprve koncem 13 a v 14. stol se rozšiřuje i mezi nižší vrstvy středověké hierarchie, a to na stoly zámožných měšťanů v nově se rozvíjejících městech. V 2. polov. 14. stol za lucemburských panovníků dosáhlo české sklo nadprůměrné úrovně.[6]

Obr. 20. Pohár víkem z nitkového skla, Benátky, 2. pol. 16. st. / Obr. 21. benátské sklo se štípaným dekorem, Benátky, konec 16. st. - 1. polovina 17. st.

1.2.2 Benátské sklo

První zmínky o benátských sklářích pocházejí z konce 10. st. K výraznějšímu rozvoji výroby dochází až 13. st. na konci kterého přesídlují skláři na ostrov Murano.

V této době pravděpodobně Benátčané znají výrobu čirého skla a malbu emailem. Ve 14. st. se posiluje export, který započal v 13. st. do Anglie a Německa. Z konce 15. století pocházejí první dochované exempláře. Jedná se o poháry, číše a misky strohých tvarů a ještě gotického tvarosloví. Sklovina je barvena tmavě modře, tmavě zeleně, tmavě červeně ale také fialově a zlatožlutě. Na tmavých sklech září emailová malba.[5]

Na přelomu 15. a 16. st. se začíná objevovat mléčné sklo s malbou. V této době však převážnou část výroby tvoří čiré sklo. V druhé polovině nastává příklon k barevnosti především k jasným živým barvám a obnovuje se technika „millefiory“. Typická pro benátské renesanční sklo je technika „Filigrána“ známá od počátku 16. století.

V 1. polovině 16. st. se v benátské výrobě zaváděla dekorace diamantovým hrotem a malba barvami na bázi pryskyřice a oleje. Tvarové pojetí začíná nabírat podoby typické pro benátské sklo vyznačující se lehkostí a tvárností sodné skloviny. Pro poháry jsou typické trychtýřové tvary s výrazným nodem a zvonovitou nohou. V

polovině století se objevují dřívky foukané do formy některé i na pevno. Ve 2. polovině století přibývají na dřívku nálepy oušek nebo křídélek. Zdobnost postupně graduje ještě náročnější a propracovanější technikou zpracování.[5]

Na konci 16. st. a v průběhu 17. st. se v produkci objevují „krakelované“ výrobky a vzrůstá také obliba sytě barveného skla.

Obr. 22. Žertovná nádoba v podobě kočky, Pražský hrad, 16. st. / Obr. 23. Miska zdobená po vzoru filigránových nádob, Pražský hrad, 16. st.

2.3 Záalpské sklo 16. až 18. století.

Zaalpské sklárství na rozdíl od výroby skla benátského typu řemeslem spíše venkovským vycházející z tradičních tvarů. Avšak i zde se během 1. pol. 17. st. začíná více zavádět odbarvování skla.

Během 2. pol. 16. st. se objevují v tvarech renesanční prvky, které však díky odlišnému složení skloviny nedosahují propracovanosti skla benátského stylu. Produkce lesních skláren byla však levnější a nacházela odbyt zejména u střední měšťanské vrstvy. O oblibě této produkce svědčí i fakt že i jihoevropské sklárny produkovaly vedle skla benátského typu také tzv. německé sklo vycházející z tvarů středoevropského lesního skla.

Zvětšování rozměrů číší souviselo se změnou zvyků pijáků. Objemné nádoby se často podávaly kolem stolu. Od konce 16. stol. nabývají číše obrovitých rozměrů a jejich výška dosahuje 30 až 60. cm. Jejich obsah přesahuje někdy i čtyři litry.[5]

Ve zdobení můžeme sledovat v průběhu 16. st. přesun od velkých hutních nálepů k optickým dekorům reliéfních čoček nebo natavování vláken jak spirálovitě tak vodorovně.

Druhá polovina 17. století přináší zájem o barevné sklo. Z Nizozemí se šíří znalost jak tavit mahagonově hnědé, temně zelené a bílé sklo. V Bavorsku a Tyrolsku se ujalo mahagonově hnědé, kobaltově modré, a medově žluté sklo, ze kterého se vyráběla opticky zdobené lahve na pálenku. Do druhé poloviny 17. st. se datuje vynález rubínového skla, jenž je spojen s jménem Johanna Kunckela (asi. 1630-1703). Ten k jeho výrobě použil ryzího zlata rozpuštěného v lučavce královské. Sklovinu po utavení byla potřeba znovu zahřát, aby se barva projevila. Hodnota tohoto skla byla dána krásnějším tónem barvy oproti sklům barveným mědí, ale i magickým účinkem který se mu připisoval.[5]

V 70 letech 17. st. doputovala do Čech a Německa obliba opálového skla z Benátek a Francie. Přestože výrobky z opálu na porcelán volně navazují nesnaží se jej imitovat. Tato snaha je patrná až v 18. století. Specifického charakteru nabylo anglické mléčné sklo ve 2. pol. 18. století, který je dán těsnou vazbou s výrobou anglického porcelánu. Proti českému sklu je více opaknější a malba jemnější s výraznými klasicistními rysy, které se zde projeví dříve než v kontinentální Evropě.[5]

- „SCHECHTER“ (Passgla) - vysoký válcový pohár se skleněnými nálepy členěnými do vodorovných pásků. Užíval se v 16. stol. k obřadním přípitkům.

Obr. 24. Jihočeské sklo malované emaillem, 16 století. / Obr. 25. Džbán 1680, číše 1683, láhev 1670, Sasko.

- „HUMPEN“ (Willkomm) - velký válcovitý pohár užívaný v 16.-18. st. ve střední Evropě na přivítání hostů. Stabilitu sklenice dodával kolem dna ovinutý nálep a kolem roku 1600 se začíná uplatňovat také dutá válcová nebo kónická noha s roztočeným okrajem.
- HOLBA – je sklenice podobná Humpenu a je kónického tvaru směrem vzhůru se zužující nebo také mírně soudkovitě vydutá. Je opatřena uchem a často také cínovým víkem. Vyskytuje se na konci 16. stol. a během 17.stol. V průběhu 18. stol. ustupuje, aby se na jeho konci vrátila jako nejpoužívanější sklenice středních městských i venkovských vrstev.[5]
- DŽBÁN - V druhé polovině 16. st. se začíná objevovat „břichatý“ džbán dosud vyráběný z keramiky.
- „RĚMER“– Název pravděpodobně vychází ze slovesa „roemen“ znamenajícího slaviti, velebiti. Původně se název používal pro pohár se kterým se pronášely slavnostní přípitky. Tvarově se formuje během 16. st. ze středověké číše zdobené nálepy. Vyznačuje se kulovým nebo vaječným kalichem a širokou válcovou dutou nohou zdobenu nálepy. V Nizozemí najdeme ve 2.pol. 16. st. a 1.pol. 17. st. Römry se široce rozevřenou kupou, označované také jako „kerkemeyer“. Od roku 1620 se objevují nohy zvonovitého tvaru. Koncem 17. st a začátkem 18. stol. se Römery s vysokou nohou nevyráběly. Při výrobě se používala i technika slepování ze dvou kusů. Römer se vyskytoval během 17. a 18. století také ve Švédsku a Anglii.[5]
- LAHVE - ze středověku přežívá „Kuttrolf“, který v 17. století dostává čtyřboký nebo laločnatý tvar. V nizozemském prostředí vznikají ve 3. čtvrtině 17. stol kulovité lahve v dlouhým hrdlem jak z čirého, tak i z barevného skla. Jejich obdobou jsou tykvoité lahve zvané „kürbisflasche“ reliéfními žebry, které se objevují v polovině 17. stol. v německém prostředí.[5]
- KONVICE - koncem 17. stol a v 18. stol. dochází k rozšíření konvic na víno. Tvarově vycházejí z keramických džbanu s úzkým a vysokým hrdlem.
- ŽERTOVNÉ NÁDOBY - v pramenech z 2. pol. 16 a 17. stol. jsou časté zmínky o číších a lahvičkách tvarovaných do podoby ženské figury, medvěda, sovy, prasátka, pistole, boty apod. S tímto druhem výrobků se setkáváme ještě během 18. a 19. st.

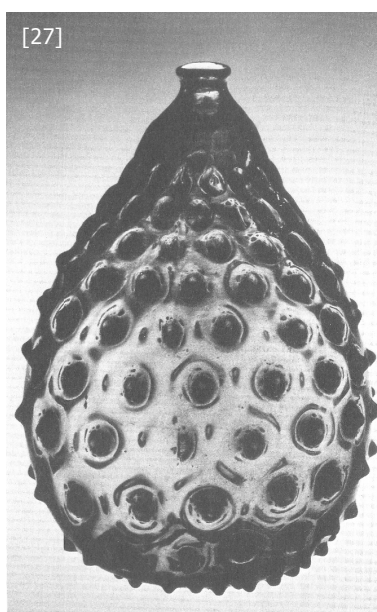
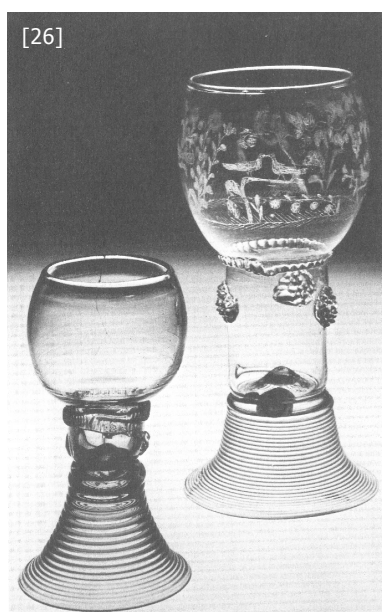
1.3.1 Čechy

Po přechodném útlumu způsobeném husitskými válkami v 15. stol. dochází s nástupem renesance k rozkvětu českého sklářství. Středoevropské sklářství je ovlivněno italskou produkcí, ale i příchodem saských sklářů do Čech a na Moravu. Novinkou v českém renesanční produkci jsou sytě barvená skla - kobaltově modrá, manganově fialová, opakní bílá a červená skla.[6]

V 16. stol. se počet sklářských hutí v Čechách zvýšil. Sklářny vznikaly na místech starých hutí, ale také v nových oblastech např. na Šumavě, v jizerských horách, ve Slezsku. Technologie dosáhla pokroků a sklo dosahovalo lepší kvality. Sklovina se tavila se sodou a pro odbarvení se používal mangan.

V druhé pol. 17. stol. se křišťálové nádoby pozdní renesance se staly vzorem pro vznik barokního křišťálového křídového skla, tvrdého, dokonale čirého, bezbarvého, vhodného pro rytí a broušení. Za vynálezce se považuje Michal Miller.

V průběhu 1. pol. 18. stol. se sklářská výroba v českých zemích rozrůstala. Stala se vážnou konkurencí i sklu benátskému. Věhlas českého skla razily zejména náročně ryté reprezentativní poháry, sklo dvojstěnné a sklo malované švarclotem.[6]

Obr. 26. Römer, Německo, malý römer 1. polovina 17.st., velký römer konec 17.st. / Obr. 27. Láhev s optickým dekorem, Německo, 17. - počátek 18. st. / Obr. 28. Humpen malovaný emailem, Čechy, 1578.

Po roce 1764 začíná rozkvět výroby jemně malovaného českého mléčného skla. Objevuje se rokoková figurativní malba inspirovaná německým rokokovým porcelánem. V dekorech se objevují také alegorické, církevní a velmi často i květinové motivy. Výroba se soustředila na stolní soubory zdobené emailovou nebo zlatou malbou a také na jednodušší sklo určené pro vývoz.

Baroko se projevilo nejnápadněji na tvarech nápojového skla. Od členitých forem pohárů na vysokých nožkách se přecházelo k nižším, proporčně vyváženějším tvarům „balustrových pohárů“ na sladkosti, číšek, karaf a dalšímu stolnímu vybavení, na němž se dal dobře uplatnit fasetový brus, který dodává sklu na zářivosti. Brus byl často kombinován s ornamentální rytinou.[6]

1.3.2 Dvojtěnné sklo

Výrazným prvkem, který dodal věhlas českému baroknímu sklu byly tzv. „dvojtěny“. Princip techniky spočívá ve dvou nádobách přesně do sebe zabroušených.. Vnitřní nádoba má vnější stranu zdobenou zlatou nebo stříbrnou fólií s rýsovaným motivem. Tu pak chrání stěna vnější sklenice a vzniká dojem, že se jedná o jeden předmět. V dekorech se objevují ornamentální, krajkové, lovecké nebo náboženské motivy. Z venku byl výrobek broušen fasetovým brusem. Tato technika byla známá již v antice. Výroba dvojtěnek ve větším měřítku spadá do 1. poloviny 18. století.

1.3.3 Malované sklo.

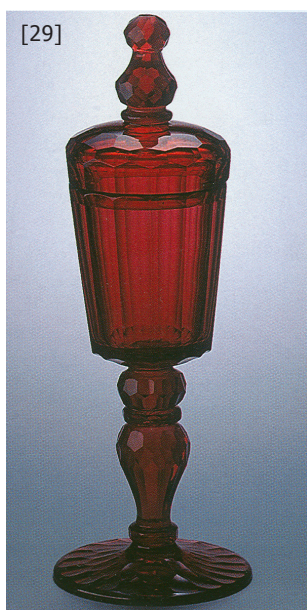
Dekorace skla emailem vychází v středoevropském prostředí ze vzorů benátského skla. Čerpalo se z ušlechtilých číší a pohárů, které vznikaly v Benátkách na objednávku nejbohatších středoevropských rodin na konci 15. a zač. 16. století. Pro rozšíření byla důležitá pestrost, sdílnost a lidovost, která vedla k oblíbě malovaného skla u řemeslnických městských vrstev v 17. století. Nezanedbatelná byla také větší velikost a tvar zaalpských sklenic jenž poskytovaly dostatek plochy. Zdobily se zejména humpeny, holby a později také čtyřboké lahve. Z námětů jsou to vedle znaků jak cechovních, šlechtických také biblické výjevy, alegorie, lovecké motivy. Na českém skle se objevují žánrové motivy pijáků, muzikantů, tanečníků, řemeslníků, vojáků atd., které jsou podány živě a s humorem.[5]

Emailová malba po 1700 hrubne a stává se lidovou záležitostí. Tematicky se vztahuje především k svatbám, řemeslům nebo náboženství. Vyrábí se v oblasti Čech, Bavorska, Rakouska a Durynska. Přesto v některých zemích zůstává emailová malba na vyšší úrovni. Týká se to zejména benátské a drážďanské produkce.

Z okenní malby přenesl Johann Schaper (1621-1670) z Hamburгу techniku malování jen jednou barvou nejčastěji černou. Takto maloval krajiny, žánrové obrázky nebo portréty. Zdobil tzv. norimberské číše na třech nožkách a technikou jenž se nazývala „Schwarzlot“. V 18.stol.se tato technika přesunuje také Čech, Slezska, Vídně. V Čechách a ve Slezsku je tato technika spojena s rodinou Preisslerů, kteří malovali nápojové sklo, ale i misky a talíře. Malovali páskové a rostlinné ornamenty a barvu doplňovali i zlatem a rytinou ocelovým hrotem.

1.3.4 Řezané a broušené sklo

Řezání skla jako dekorační technika se ve střední Evropě začíná uplatňovat na konci 16. stol. jako přímá reakce na pozdně renesanční glyptiku. Za vlády Rudolfa II. na konci 16. stol. byla Praha nejvýznamnějším centrem zaalpské glyptiky. Do Čech přichází také Caspar Lehmann (1563/65-1622) v Praze obnovil tradici glyptických technik na skle. Je také první, kdo na území našeho státu využil negativní rytinu do hloubky na dutém skle.[5,6]

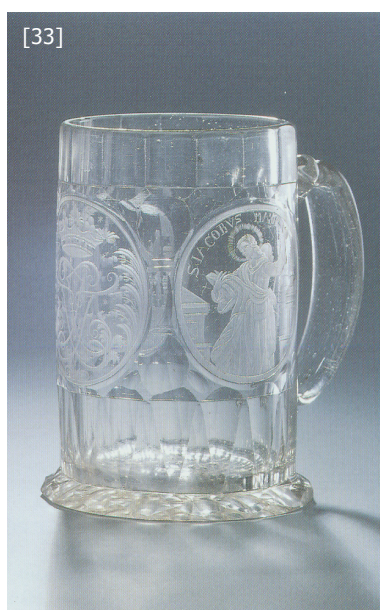

Obr. 29. Pohár s víkem - broušené rubínové sklo, Čechy, 80. leta 17. st. / Obr. 30. Mléčné malované sklo, Čechy, 1770 - 1780. / Obr. 31. čížka dvojtěsná, Čechy, kolem 1710.

Ve svých rytinách vytvářel portréty významných osobností své doby a také znázorňoval přírodní motivy z množství malých kuliček. Všechny jeho práce se vyznačovaly dokonalou propracovaností. Další řezači pracovali na českém venkově, v jižních Čechách, na Jablonecku a jinde. Hlavní období rozvoje řezaného skla nastává po roce 1650 spolu s rozvojem výroby českého křišťálu. V této době se rychle zvyšuje počet řezačů, kteří vytvářejí ve skle schematické dekory s motivy květin, zvířat a krajin. Uplatňují se i ornamentální motivy s lineárními dekoracemi typu „C“ a „S“ s vloženým zátiším. Typickým českým sklem této doby byly kónické poháry s víčkem, zdobené rubínovou a zlatou spirálou, balustrovou nožkou, většinou fasetově broušené a ryté. Poněkud odlišné bylo slezské sklo, řezané negativně i pozitivně tedy i reliéfním způsobem. Charakteristické znaky slezského ornamentu jsou široké stuhy, matné plochy oživené leštěnými perličkami a dekory s motivy přírodními a figurativními.

Sklářská výroba se rozšiřovala i v jiných evropských zemích. Zvláště významné bylo anglické sklářství, kde bylo objeveno sklo zásadně nového typu a to tzv. „olovnatý křišťál“. Tato sklovina s vysokým leskem a lámavostí světla byla přímo předurčena k dekoraci hlubokým brusem. Anglický křišťál zdobený fasetovým a kamínkovým výbrusem byl úspěšný, módní a žádaný hlavně ve druhé polovině 18. stol. V této době se stal silnou konkurencí českého křišťálu, později i důvodem značného útlumu odbytu a v mnoha případech české sklo vytlačil docela z trhu.

Obr. 32. Vlevo: Pohár malovaný emailem, Čechy nebo Slezsko, 1767. / Obr. 33. Holba - barokní sklo, Čechy, 1730 - 1750. / Obr. 34. Pohár, pohár s víčkem a čížka - barokní sklo, Čechy, 1680.

1.4 Sklo v 19. století

1.4.1 Broušené sklo

Na přelomu 18. a 19. se na světovém trhu se sklem objevuje broušené sklo z Anglie a Irska. Jeho příchod byl překvapením, jelikož tradice broušení skla v Anglii byla velmi krátká a začíná se uplatňovat až kolem roku 1760. Irské broušené sklo se rozvíjí po roce 1780 kdy si Irsko vydobylo právo volně obchodovat, a tím se dostalo do výhodnější situace oproti Anglii, která měla své zatíženo daní. V obou zemích se vyvíjí specifický brus kombinující čtyřhranné plochy, klínové řezy a kuličky, stylově odpovídající pozdnímu klasicismu a empíru. Tato produkce dosáhla velkého ohlasu jak v Americe tak v Evropě a po konci napoleonských válek se stala vzorem pro francouzské, německé a české sklo.[5]

V 19. stol. nastávají v evropských zemích časté změny. Vedoucí silou ve společnosti se stávají členové nově vznikajících společenských vrstev, a to zejména majitelé továren, bank a obchodních společností. Mění se stavební sloh, styl života a s nimi se proměňuje také sklářství. Výroba skla v této době musela překonávat četné obtíže. Mnoho zemí chrání své trhy a omezuje i zakazuje dovoz cizího skla.

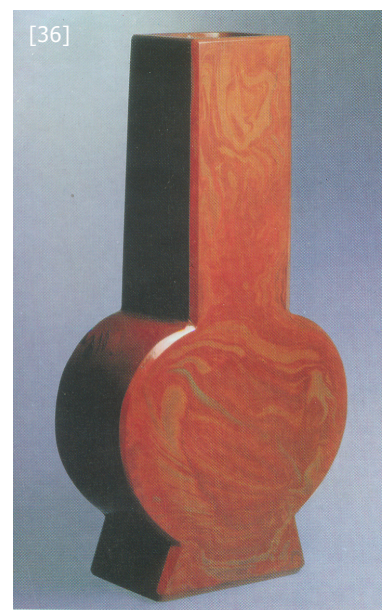
1.4.2 Sklo lisované a foukané do kovových forem.

Technika foukání skla napevno do reliéfních forem je známá již z počátku našeho letopočtu. Kovové formy s vnitřním reliéfem se v omezené míře používali také v Benátkách a Nizozemí v 16. a 17. stol. Foukaly se do nich reliéfně zdobené dřívky k pohárům. V 18. stol. se do reliéfních forem foukaly lidové lahvičky na alkohol.[5]

Hlavním výrobcem foukaného skla napevno do reliéfních forem se staly, po roce 1820, Spojené státy americké. Zde se touto technikou imitovalo anglické a irské broušené sklo. V 2. polovině 19. století byla nejrozšířenější technikou použití třídílných forem. Koncem 30. let pak nastoupila také technika lisovaného dutého skla. Jednalo se o tzv. „lacyglass“ později označované „sandwich glass“ které svým reliéfním dekorem květů a listů již neimitovalo broušené sklo. Toto sklo se ujalo i ve Francii. Samostatnou kapitolu tvoří lisované sklo anglické, které se začíná vyrábět

ve 30. letech po vzoru USA. Produkce anglického skla do poloviny století ještě napodobovala vzory broušeného skla. Ve druhé polovině se od broušených vzorů Anglie odpoutala a vyráběly se drobné nádoby zdobené reliéfními figurálními vzory v duchu viktoriánského vkusu. Časté bylo použití opakního barevného nebo mramorovaného skla.[5]

I v poslední třetině 19. století se stále hojně setkáváme s technikou foukání napevno do vícedílných forem. Používala se zejména pro výrobu lahví.

Obr. 35. Cukřenka s podnosem, Čechy 1835. / Obr. 36. Hyalitová váza, jižní Čechy, 1830.

1.4.3 Čechy

Přes doznívající krizi a konkurenci anglo-irského broušeného olovnatého křišťálu na začátku století dokazuje české sklářství svou životaschopnost. A to zejména díky zkušeným sklářům, brusičům, rytcům a malířům skla, kteří dokonale ovládají své řemeslo a nebojí se experimentovat s novými technologiemi. Konkurenci dokáží předčít složitostí brusu a také kvalitou rytých dekorů. V této době přichází také nový zájem o barvu ve skle. Ve třicátých letech byla překonána odbytová krize a české sklo se vrací na špičku evropského sklářství. Je u něj ceněna kvalita skloviny, pestrost barevné škály, dokonalé řemeslo dekoratérů. Uměřené empírové tvary a dekory jsou střídány přemírou dekoru druhého rokoka. Barevné a barevně vrstvené

sklo se dekoruje všemi známými technikami jako je brus, malba emaily a lazurami, zlacení i rytiny. Rozšiřuje se škála stolního nádobí podle anglických vzorů. Ve 30. a 40. letech dosahuje vrcholu kvalita rytého dekoru, kterým se zobrazovaly portréty, alegorické výjevy, veduty, apod.[6]

V druhé polovině století dochází ke změnám. Vznikají velké podniky zaměřené na velkovýrobu užitkového a lisovaného skla. Luxusní dekorované sklo, které v předešlých staletích vytvářelo obraz českého skla, pomalu ztrácí na významu. V této době vzniklo ve Vídni sdružení kolem Uměleckoprůmyslové školy a muzea, ve kterém ve výrazně angažoval sklářský podnikatel Ludwig Lobmeyr. Dochází ke spojení uměleckých návrhů vídeňských architektů a českých výrobců. Vytváří se tak slavný „styl Lobmeyr“ který je tím nejkvalitnějším, co v této době ve skle vzniklo. Všechny tyto tendence, které se v této době v Čechách na konci století prolínají vytvářejí nepřeborné množství různých výrobků, jež dává české produkci na objemu a košatosti.[6]

Ve 20. letech se do obliby dostávají barevná skla. Zpočátku se projevuje ještě empírová barevná zdrženlivost. Základ výrobě empírového skla položil hrabě Georg Buquoy, jenž vynalezl červený a černý hyalith a začal jej kolem roku 1820 vyrábět. Hyalitové sklo se zdobilo zlatou malbou v antikvujícím duchu. V letech 1835-45 se objevuje také sklo pastelových barev, odpovídající dobové módě. Skla se barví jak ve hmotě, vrstvením, tak lazurami a listry. Ve 30. letech je v oblibě chrpově modrá a smaragdově zelená barva. Čtyřicáté roky jsou ve znamení zeleného a zele-nožlutého skla, barveného uranem, a skla žlutého. Zlatý rubín je spojen z pozdním empírem, ale barvila se jím i skla narůžovělá vyráběná v polovině století.[5]

Velmi významnou osobností této doby je Fridrich Egermann, který se proslavil novými zdobnými technikami, zejména je znám pro svůj objev žluté a červené lazury. Technika červené lazury se později značně rozšířila jak v Čechách, tak v Bavorsku.

České barevné sklo se těšilo velké oblibě na domácím i na zahraničním trhu a ovlivnilo výrobu na západ od Čech. Z barevných efektů těží ještě v 2. pol. století, kdy výrazná barevnost vychází z módy.

Řezané sklo se uplatňuje po odbytové krizi jen do 40. let 18. stol., kdy se stává drahou technikou. Řezači skla mění profesi, nebo se stěhují do lázeňských míst, kde řezou upomínkové sklo pro lázeňské hosty.

Opětovný rozvoj nastává v 19. století, kdy vznikají nové hutě, v nichž se staví pece otápěné uhlím a generátorovým plynem. Tato situace trvá do druhé poloviny století, potom však nastává úpadek výtvarné úrovně sklářské výroby.

Obr. 37. Miska na punč, Čechy, 40. - 50. léta 19. století. / Obr. 38. Podnos na noze - čiré sklo s žlutou lazuro a rytinou, Čechy 40. až 60. léta 19. stol.

1.4.4 Historismus

V pol. 19. století vzniklo v Anglii reformní hnutí za zvýšení výtvarné úrovně výtvarné umělecké výroby, která je upadala díky překotné mechanizaci. Hnutí dostalo název Arts and Crafts a vůdčími osobnostmi byli John Ruskin a William Morris. Hnutí hledalo vzory především v minulosti. V 60. letech na ně zapůsobily antické vzory, jež se projeví především na řezaném skle, ve kterém vynikali řezači pocházející z Čech.

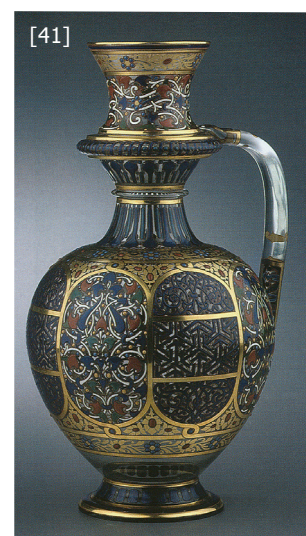
Odlišně se projevil historismus ve střední Evropě. V uměleckém skle je významnou osobností Ludwig Lobmeyr, který spojil návrhy vídeňských architektů se zručností českých sklářů, kteří je realizovali. Silně ovlivnil produkci severočeského řezaného skla. Sklářská produkce firmy Lobmayer se vyznačovala vynikající kvalitou vyráběného zboží.

V Itálii vedlo toto hnutí k obnovení téměř zaniklé slávy benátského skla a roku 1859 byla v Muranu založena sklárna. Vyrábělo se zde historizující sklo v benátském duchu.

V Německu se historismus projevil koncem 70. let 19. stol, kdy se začaly vyrábět tzv. „staroněmecké“ tvary skla jako humpeny, römery, kuttrolfy a další.

Na konci 70.let objevuje Evropa umění Japonska a Číny, které nejsilněji zapůsobilo ve Francii, kde přineslo zálibu v rostlinném dekoru.

Obr. 39. Rěmer s květinovým dekorem, jižní Čechy, 1890. / Obr. 40. Souprava na víno, jižní Čechy, 1869. / Obr. 41. Konvice s arabským ornamentem, Čechy, 1878.

1.5 Secese

Kolem roku 1900 se v umění projevuje mnoho směrů. Uplatnit i v užitém umění se podařilo secesi, která spojuje vliv japonského umění a francouzského symbolismu. Z východního umění čerpá především oblibu rostlinných motivů a plošného podání. Z francouzského symbolismu si bere citovou, imaginativní složku a symboliku. Přelom století patří florální secesi, která ovládla sklo na světové výstavě v Paříži. Na konci prvního desetiletí se progresivním stylem stává geometrizující secese.

Ve Francii Eugéne Rousseau navrhuje vázy z transparentního skla barevně vrstveného, které zdobil broušením, řezáním a malováním. V motivech se objevují orientální krajiny, květy chryzantém, motivy bambusu a pavích per. Navrhoval také nádoby z krakelovaného skla s velkými barevnými skvrnami.

Do širšího povědomí se dostala tvorba Emila Gallé z Nancy, u jehož tvorby se na konci 80. let začínají projevovat japonizující prvky. Jeho dekory nevycházely pouze z orientální květeny ale inspiraci hledal i v domácí přírodě.

Výraznou osobností v USA se stal Louis Comfort Tiffany (1848 až 1933), na kterého v Paříži roku 1889 zapůsobila tvorba E. Gallého. Tiffany využívá v návrzích kovových listů a irisů různých barev. V jeho skle se projevují inspirace tvary z Blízkého i Dálného východu, jindy zase květinové tvary.[5]

V českém sklářství vedle vlivů ze zahraničí působí také výrazné domácí podněty. Proslulost českého sklářství v době secese potvrzuje zejména hutně tvarované a zdobené sklo. Sklárna Moser uplatňovala secesní dekoraci vedle skla ozdobného také na skle nápojovém.[6]

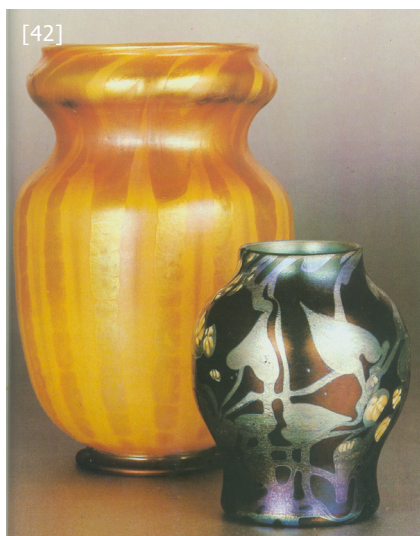
V tomto období také vzniká hnutí okolo vídeňské uměleckoprůmyslové školy, jejíž studenti a profesori vytvářejí návrhy pro české sklárny přímo, nebo prostřednictvím zmiňované obchodní firmy J. a L. Lobmeyr nebo firmy Bakalowitz a synové. Vídeňská secese se projevuje kultivovaným a uměřeným stylem jak v barvě tak ve tvaru. Nezapírá tradici křišťálu a projevuje se sklon k plošné dekoraci. Centrem geometrizující secese se stala Vídeň a osobnosti soustředěné kolem Wiener Sezession a Wiener Werkstätte v čele s Josefem Hofmannem a Kolomanem Moserem.[5]

Ve vídeňské geometrizující secesi se uplatňuje hlavně technika leptaného skla.

Zcela svébytně obohatili spektrum českého skla umělci kolem družstva uměleckých řemesel Artěl. V jejich návrzích se projevují vlivy českého kubismu. Vznikaly bezbarvé i barevně vrstvené broušené vázy, mísy, poháry a likérové soupravy.

Již z poloviny 80. let pochází patent plnoautomatického stroje na výrobu lahví. Ale skutečným přínosem je teprve stroj Owens, který přišel o dvacet let později a podával výkon 650 až 1300 ks lahví za hodinu. Kapacita strojů se pak dále zvyšovala a ve 30. letech 20. stol se strojně vyráběla většina produkce lahví.[6]

[42]

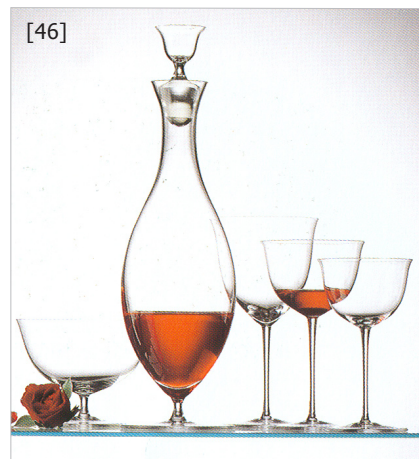
[43]

[44]

[45]

[46]

Obr. 42. Vázy - L. C. Tiffany, USA, 1900. / Obr. 43. Pohár - Moser, Čechy, 1900. / Obr. 44. Souprava na likér - Josef Rosipal pro Artěl, Praha, 1913. / Obr. 45. Užitékové láahve, Čechy 1890 - 1940. / Obr. 46. Servis Patricij - Josef Hoffmann pro J. a L. Lobmeyr, 1917

1.6 Sklo mezi světovými válkami

Dvacátá léta jsou ve znamení dekorativismu, který má kořeny v geometrické secesi. Nový styl se projevuje abstraktním nebo geometricky zpracovaným figurativním, rostlinným ornamentem v kombinaci s pestrými barevnostmi. Prezentací tohoto hnutí byla výstava dekorativních umění a moderního průmyslu v Paříži 1925, podle které dostal pojmenování styl art deco. Projevuje se v hledání možností rafinačních technik v oblasti sklářské produkce.[6]

Ve francouzském skle přechází secese v art deco. Tato přeměna se odráží také v tvorbě René Laliqua. Vyráběl lisované sklo zprvu z bezbarvého lednatého skla s ostře barevnými skvrnami. Později je to především opálové sklo lisované, na kterém užívá zoomorfních a vegetativních vzorů. Používá především techniku lisovaného nebo foukaného skla na pevno, ale některé výrobky jsou vyrobeny na ztracený vosk. Sklo jiného charakteru vyráběl Marcel Mariot, který po roce 1922 začal na čiré sklo nabalovat oxidy kovů ty pak znovu překryl čirým sklem. Jeho nádoby jsou silnostěnné, jednoduchého tvaru s osobitým sochařským výrazem. Povrch nádob zpracovával hlubokým leptem. Ve stejném duchu pracovalo několik jeho následovníků.[5]

V poválečném Rakousku doznívá vliv vídeňské secese, který ovlivňoval i české prostředí. Ve 20. letech se geometrická secese stává zdrojem pro vznik art deco. Je patrný vliv firmy J. a L. Lobmeyr, pro kterou vytváří návrhy Josef Hoffmann, Oswald Hearltl. Ve 30. letech se přidává také Adolf Loos, ale i čeští výtvarníci. V Čechách se začínají uplatňovat nezávislí výtvarníci v domácím sdružení Artěl nebo vyučující na uměleckých školách.

Funkcionalismus se začíná projevovat ve sklářství koncem 20. let jako opozice k dekorativismu. V Čechách se přívrženci tohoto stylu soustředili kolem Svazu československého díla a Krásné jizby. Důraz byl kladen na spolupráci s průmyslem na výrobě funkčně a technicky kvalitního, ale zároveň esteticky působivého bytového vybavení. V duchu těchto myšlenek se projevuje snaha vytvářet jednoduché předměty, tvarované se zřetelem na funkci. Preferuje se čiré tenkostěnné sklo nebo naopak masivní křišťálové sklo zušlechťované brusem. [5,6]

Výrazným a nejvšestrannějším představitelem funkcionalismu v Československu byl Ladislav Sutnar. Z jeho návrhů proslula čajová souprava z roku 1931 z varného skla Palex vyrobená Kavalierovské sklárně v Sázavě.

Funkcionalistickou estetiku najdeme také v tvorbě Ludviky Smrčkové, jež se věnovala vedle luxusního broušeného skla také užitkovému stolnímu sklu. Pracuje s elementárním tvaroslovím nechává vyniknout optické kvality křišťálového skla.

Dalším výrazným dílem je návrh Adolfa Loose pro firmu J. a L. Lobmeyr z roku 1931, ve kterém se spojuje strohý tvar s jemně broušeným dnem. Funkcionalismus najdeme také v sériově lisovaném skle, kde mohl plně uplatnit svoji účelnost. Nejvýraznějším příkladem jsou návrhy Rudolfa Schöttera pro sklárnu Inwald.

Jeho myšlenky Bauhausu uplatňuje Willhelm Wagenfeld, který ve 30. a 40. letech vytváří tvarově strohé sklo.

Moderní sklářství ovlivnilo po první světové válce také Švédsko, zejména prostřednictvím návrhářů sklárny Orrefors. Strohý funkcionalistický styl změkčovali osobitým pojetím tvarů i dekorů jak malovaných tak řezaných.

V Itálii nový směr udávají Paolo Venini a Ercole Barovier, pro oba je charakteristická práce s barvou. [5]

1.7 Vývoj po roce 1945

V poválečné době doznívá funkcionalismus a jeho strohé linie se postupně změkčují ve volnější křivky na přelomu 50. a 60. let. Děje se tak pod vlivem tzv. bruselského stylu, který s sebou také přinesl jasné barvy. Od 70. let se uplatňuje postmoderna, ve které se mísí různé stylové prvky. V českém skle se však tyto tendence projevují naplno v tvorbě několika autorů až po roce 1989.[6]

Obr. 47. Váza od J. L. Witwe, Čechy, 1924. / Obr. 48. Váza Savoy od A. Aalto, Finsko, 1937.

Obr. 49. Nápojová souprava, Alouis Metelák, Čechy, 1928. / Obr. 50. Čajová souprava - Ladislav Sutnar, Čechy, 1931.

1.7.1 České sklo

Po druhé světové válce dochází v českém skle k velkým změnám. Podniky jsou zestátněny a jsou centralizovány pod jednotné vedení. Vzniká tak největší evropský sklářský koncern od konce 70. let známý jako Crystalex. Export se začíná orientovat převážně na socialistické trhy. Sklářská výroba je podporována ze strany státu, což se samozřejmě kladně projeví na jeho rozvoji. V 50. a 60. letech dochází ke kulminaci tvůrčí činnosti a české sklo si vydobývá zvučné jméno na mezinárodním poli. Experimentuje se sklářskými technikami jak rafinérskými tak hutními. Vzniká tak např. i kolekce barevných nádob pro novoborskou sklárnu od Miluše Roubíčkové používající optikové dekory. Tento a mnoho dalších levných a kvalitních návrhů se však do výroby nedostal. Výroba se drží především konzervativního zavedeného sortimentu, který není potřeba příliš inovovat díky absenci konkurenčního prostředí v socialistickém hospodářství.[6]

V 60. letech se tvůrčí potenciál a invence projevuje i u ručně lisovaného skla. V návrzích se spojuje funkčnost výrobků s možností estetického využití technologie lisovaného skla. Modelace povrchu skla dostává až sochařský charakter, uplatňují se struktury často vycházející z přírody.

Mnoho návrhářů se zklamáním opouští pole průmyslové výroby a uchyluje se k volné tvorbě. Popřípadě se oběma polohám věnuje souběžně. Situace V 70. letech se zavádějí do výroby velkokapacitní plně automatické linky. Ruční výroba se stává

nákladnou pro výrobu běžného nápojového skla. Vznikají tak první soupravy českého automatického skla, vyráběné v Novém Boru. Podle návrhů Evy Švestkové se vyrábí od roku 1978 nápojový servis Diana. Následují odlitkový soubor Ideál a úspěšný servis Gina podle návrhů Pavla Hlavy, vyznačující se jednoduchostí a elegantním a kompaktním tvarem. V 80. letech se podle jeho návrhů realizují servisy na vysokých nožkách Rony a Isabelle. Eva Švestková navrhuje ještě v roce 1979 odlivkovou soupravu Isidé. Na automatických linkách se vyrábí však i řada váz, pивních sklenic s uchy, salátových mís apod.[6]

Lisované sklo v Čechách se rozvíjí od 30. let 20. století, kdy byl zprovozněn velkokapacitní lis, který dokázal pokrýt požadavky tehdejšího i poválečného Československa. Je s ním spojena historie českých půllitrů, ale i dalšího sortimentu sklenic, které se dostaly k největšímu počtu lidí. Podobou lisovaného skla se zabývala řada výtvarníků jako např. Jiří Brabec, který dal půllitrům na počátku 70. let charakteristický válcový tvar s optickou strukturou (čočkovou, svislými proužky a kosočtverci). Tyto půllitry byly oblíbené i v 90. letech. Do podoby lisovaného skla promlouval také Vratislav Šotola, který je např. autorem jediného půllitru, který se vyvážel ve své době do západní Evropy. Jednalo se o třetinkovou variantu, která se používala ve Francii na točenou limonádu.[11]

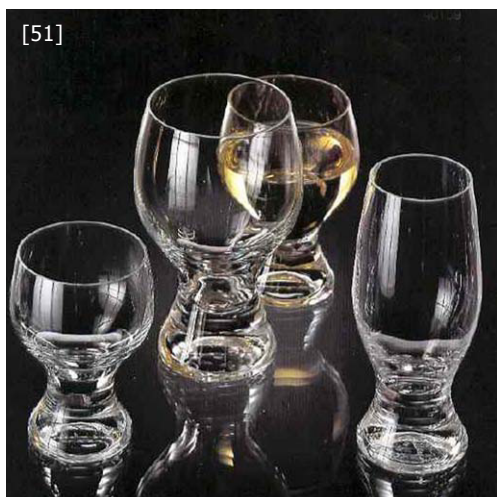
České lisované sklo v 70. letech reaguje na světovou vlnu dekorativismu, která předznamenává přicházející postmodernu. Na skle se objevují velké florální motivy, plastické ornamentální struktury, citace historických dekorů a také zvířecí a lidské motivy. Začínají se používat nové techniky jako odstředivé lití, lisování bez kroužku, které přinášejí tvarovou volnost a nepravidelnost. 80. léta uzavírají tvůrčí plodnost v oblasti lisovaného skla.[6]

Svébytné místo zaujímá sklárna ve Škrdlovicích, která se nestala součástí centrálně řízeného sklářského průmyslu, ale spadala pod Ústředí umělecké výroby. To pravděpodobně vedlo k živé spolupráci výtvarníků a sklářů i v 70. a 80 letech a zachování výtvarné kvality. Pozitivní prvkem, který lákal výtvarníky byl fakt, že návrhy byly zařazovány do výroby včetně těch exkluzivních. Produkce sklárny působí určitou jednotou, která vychází z použité technologie tvarování masy skla téměř bez použití forem, takzvaně z volné ruky.[6]

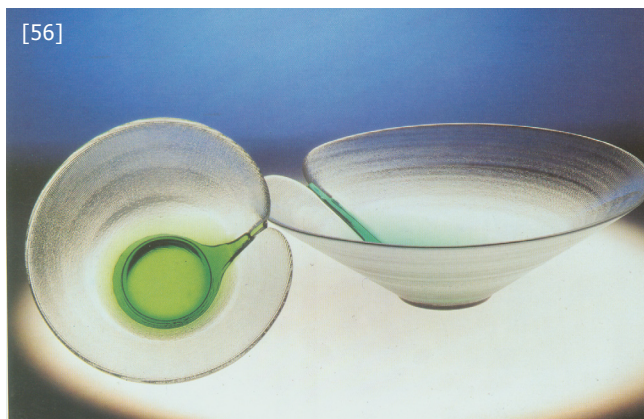
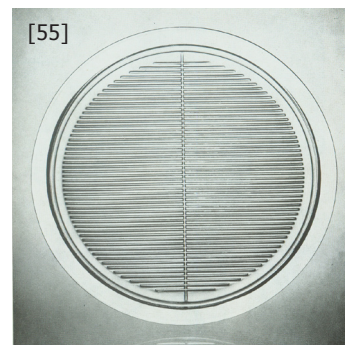
1.7.1 Finské sklo

Finské sklo začíná výrazněji pronikat do světového dění během 30. let, kdy do Finska pronikly funkcionalistické myšlenky. Proměna finského skla v jejich duchu vedla k řadě úspěchů na světových výstavách. Během 40. let dochází k výraznější spolupráci výrobců s designéry. Toto období je charakteristické standardizací ve všech oblastech života. Projevuje se také do podoby skla, kdy je kladen důraz na funkční stránku výrobků. Je to také období nedostatku surovin, což nutilo designéry více hledat a experimentovat. Podobná situace je i v poválečném období. Design těchto let je příznačný jednoduchostí forem a silným citem pro materiál. V 60. letech dochází k růstu životní úrovně, který nastal po splacení válečných reparací. Do domácností přichází estetika 60. let se svou jasnou barevností a dekorativností. Projevuje se také ve skle, zejména návratem k dekorativnějším formám. Ropná krize se projevila v 70. letech zájmem o přírodu s důrazem na ekologickou stránku designu. Je patrný těsnější kontakt s ruční výrobou a experimentuje se s tvary a postupy zpracování. Na počátku osmdesátých let se objevuje opětovný zájem o umělecké řemeslo a staré techniky jsou používány v duchu postmoderny. U designérů se projevuje rostoucí cit pro materiál a technologické zpracování.[10]

Obr. 51. Servis Gina, Pavel Hlava, Čechy, 1980? / Obr. 52. Vázy, Oldřich Lípa - Moser, Karlovy Vary, 1958-60.

Obr. 53. Odlivka:),Vladislav Urban, Libochovice, 1962-63. / Obr. 54. Mísa, Tapio Wirkkala - Iittala, Finsko, 1960.
 Obr. 55. Mísa, Rudolf Jurníkl, Čechy, 1970? / Obr. 56. Mísa, Jiří Šuhájek, Čechy, 80 léta. / Obr. 57. Lisované sklenice.
 Vratislav Šotola, Rosice u Brna.

1.8 Vývoj v Čechách po roce 1989

Po roce 1989 se politické změny projevily i v českém skle. Přestože řada skláren byla privatizována, původním majitelům se vrátil jen zlomek. Část skláren se osamostatnila od zprivatizovaného Crystalexu. Vznikala také řada nových menších skláren. Dvě z nich, založené na začátku 90. let, promluvili do českého designu nejvýrazněji. Sklárna Ajeto v Lindavě u Nového Boru a sklárna B.A.G. (Bohemia Art Glass) ve Vsetíně. Jejich společným rysem je důraz na rukodělnou výrobu, která se nesnaží konkurovat strojové výrobě, ale je založena na autorském designu a náročnosti provedení. Produkce firmy Ajeto vychází ze spojení nejlepších českých sklářů a osobitého rukopisu Bořka Šípka, které posouvá hranice možností hutně tvarovaného skla. Produkce vycházející z postmoderního ducha je postavena především na estetické stránce, která zastihuje funkci. Pro B.A.G. ve Vsetíně vytvářel návrhy Jiří Šuhájek, který v nich snoubil zručnost sklářů, lehkost, výraznou

barevnost a hravost. Pro sklárnu pracoval také Rony Plesl, který výraznou barevnost a hravost spojil s moderním jednoduchým tvaroslovím. Vznikají tak esteticky výrazné výrobky, které však neztrácejí svoji funkčnost. Bohužel sklárna již dnes nefunguje. [6]

Výjimečná mezi českými sklárnami je firma Moser, která již od 90. let. začala výrazně spolupracovat s designéry a vsázet na kvalitu, exklusivitu a především tradici své výroby.

V polovině 90. let se v Čechách objevuje technologie lehaného skla, pomocí které lze tvarovat ploché sklo. Nejvýraznější je produkce Zdeněka Lhotského, který díky této technice vytváří mísy jednoduchých geometrických tvarů s malířsky pojatou dekorací.

V 90. letech se se vznikem malých skláren a zušlechťoven rozšiřuje dekorační technika pískovaného skla, která nevyžaduje náročné technické vybavení a poskytuje tvůrčí volnost. Uplatňuje se zejména na jednoduchých tvarech a v malosériové výrobě.

Současný vývoj ve skle směřuje ke křišťálu. Patrný je odklon od barevnosti ke křišťálové průsvitnosti v kombinaci s jednoduchým tvaroslovím. Tento trend je samozřejmě nejvíce zřejmý v nápojovém skle, kde je kladen důraz na vyznění samotného nápoje. Směřování vychází ze vrůstající obliby kvalitního vína, ale pozadu nejsou ani další nápoje. Chápaní piva se také posouvá z pozice levného alkoholického nápoje na úroveň kultivovaného nápoje. Je za ním ukryta spousta lidské práce a velká tradice českého sladovnictví, a proto se v posledních letech klade důraz na sklenice, ve kterých se podává. Dalším nápojem jsou stolní minerální vody, která se těší stále větší oblibě a prodejci si to uvědomují a snaží se umocnit zážitek z jejich konzumace.

Proto se v posledních letech setkáváme s uplatňováním designu. Designéři zvaných jmen nepředkládají pouze zajímavé návrhy pro malosériovou výrobu, ale řeší design i pro velkosériovou produkci skla. Zájem o kvalitní moderní design u výrobců je v posledních letech vyvolán konkurencí z Asie, které rozhodně nemohou čelit nízkou cenou. Vznikají proto produktové řady postavené na moderním designu.

nu, které se snaží vedle funkce přinést zákazníkovi i něco navíc. Výraznou českou osobností se v posledních letech stává Rony Plesl, ve své výrobě zahrnuje celou škálu českého skla od solitérů přes luxusní malosériovou výrobu až po automaticky vyráběné sklo.

Jižním příkladem je studio Olgoj Chorchoj. Jejich technicistní pojetí našlo uplatnění v návrzích pro sklárnu Kavalier vyrábějící technické sklo. Vznikl tak soubor nádob s dvoustěnným pláštěm ze skla SIMAX, který využívá trubkovitých polotovarů. Příkladem přenášení náročnějších technologií do běžného života je např. kolekce váz z technického skla SIMAX.

Další vývoj se bude ubírat v duchu designu. Ten bude určovat a vytvářet rozdíly mezi zeměmi, značkami a cenou, protože dostupnost technologie v dnešním globálním světě hranice stírá.

Obr. 58. Konvice a sklenice „Twin Wall“, olgoj chorchoj, 2001 / Obr. 59. Servis „Ravena“, Jiří Pelcl, 2006,

Obr. 60. Sklenice na minerální vodu, Rony Plesl. / Obr. 61. Vázy „Alien“, B.A.G. Vsetín, Rony Plesl, 1994.

Obr. 62. Odlivky „Twist“, Rony Plesl.

2 TYPOLOGIE NÁDOB

2.1 Džkán a karafa

Pitný režim a stolní vody souvisí s moderní životosprávou, ale již při starověkých hostinách byly nádoby na vodu běžnou součástí prostřeného stolu. Voda nesloužila jen k mytí rukou nebo ředění vína, jak tomu bylo zvykem ve starověkém Řecku, ale také k průběžnému doplňování tekutin. Na nalévání vody u stolu se používá Karafa nebo džbáněk, do kterých se přelívá voda z lahví. V některých zemích je zvykem přidávání ledu, pak ale nalití vody s ledem vyžaduje určitou zručnost. Karafa se používá také pro podávání vína, které dostane prostor rozvinout se a lepším prokysličením se zvýrazní jak chuť tak aroma. Karafy lze také využít na vína portského typu, ušlechtilé alkoholy a likéry, které se podávají nevychlazené, tedy pokojové teploty, jako aperitiv.

2.2 Pivo

V hospodách v České republice je zaužívané pití piva z půllitrových sklenic tzv. půllitrů. V poslední letech se však objevují sklenice o objemu 0.4L do kterých se plní zejména piva silnější, s vyšším obsahem alkoholu. Ve vrcholné gastronomii se pivo podává ve třetinkových sklenicích.

Zapříspěhlí pivaři preferují půllitr s uchem, do kterého se vejde i tesařská ruka. Pokud pro něj zvolíme více vypouklý, tvar může to znesnadnit práci číšníkům, kteří budou mít problém uchopit najednou standardních pět sklenic, zejména pokud mají menší ruce (někteří nosí ještě šestou na střed). Při řešení designu je dobré mít na mysli použití oblíbené pomůcky kartáče k mytí sklenic (Spuhlboye), který se musí dostat do všech koutů sklenice.[25]

Plzeňský pohár je charakteristický štíhlým, směrem k nožce zašpičatělým tvarem. Podporuje tvorbu pěny. Jeho tvar umožňuje načepovat pivo na jedenkrát. Štíhlost sklenice také přispívá k prosvětlení nápoje, jenž získá jasnější barvu.[25]

Většina piv má vlastní sklenice, jejichž tvar má pomoci odlišení značky. A značek piv je tolik, že odborníci si netroufají jejich počet ani odhadovat.

2.3 Víno

Skleničky pro bílé i červené víno mají mít kalíšky směrem vzhůru uzavřené, aby se vůně koncentrovala. Pro bílé víno volíme méně uzavřený a spíše užší tvar kalichu. Pro červené více uzavřený a soudkovitého tvaru.

Nevhodné, i když u části konzumentů oblíbené, jsou skleničky s nahoře se otevřeným okrajem (tvar květu tulipánu). Stejně nevhodná je i sklenka s kalichem horní části v tvaru roury. Takový tvar vůni rozptyluje a také omezuje roztočení vína a víno má tendenci kalíšek opustit.[17]

S objemem kalíšku souvisí také pravidlo že kalíšek na bílé víno je o něco menší než na červené. Objem se pohybuje kolem 30 a více centilitrů u vína červeného a kolem 25 a více centilitrů u vína bílého. Skleničky o obsahu 20 cl a menší jsou nevhodné, zejména když se naplní až po okraj. Víno se nalévá asi do jedné až dvou třetin objemu sklenice, aby zde zůstal prostor pro vůni. Při nalévání by mělo stékat volně po stěnách sklenice.[17]

Z důvodu zachování teploty a čistoty kalichu se sklenka samozřejmě drží za nožku. Nožka musí být vhodně dlouhá, abychom ji mohli uchopit všemi prsty. Tvar nohy by neměl tlačit do ruky a hmotnost spodní části by měla částečně vyvažovat přiměřeně naplněný kalíšek při klasickém uchopení.

Pro uchování teploty je podstatná i tloušťka skla kalíšku. Sklenice jsou zpravidla temperovány okolní teplotou, která běžně přesahuje 20°C. Příliš silná sklenice akumuluje více tepla a víno se v ní rychleji ohřeje.

U starších červených vín mohou být usazeniny, proto se víno dekaluje - přelévá se do karafy. Vinný kámen pak zůstane v lahvi a neruší chuť. Karafa by se měla také nejdříve vyvonět, aby přijala vůni vína doušek vína se pak přelije zpět do sklenice a teprve pak se může ochutnat. Kvalitní starší druhy vína, které jsou skladovány v ležaté poloze se při přenášení nestaví ale přenášejí se a servírují v šikmé poloze. K tomu účelu se používá košíček, ve kterém se víno otevírá a také nalívá.[3,7]

2.4 Šumivá vína

Šampaňské je sekt vyráběný metodou kvašení v lahvích, ale pouze ve francouzském kraji Champagne, všechna ostatní šumivá vína včetně těch českých jsou sekty. Častěji se setkáváme právě s těmito sekty, které jsou cenově dostupnější. Sekty se podávají ve sklenkách, kterým se říká misky nebo flétny. Sklenice by měly být tenkostěnné a doporučují se štíhlé a vysoké tvary kalichu. [3]

Z fléten vychutnávali šampaňské víno (šumivé) britští šlechtici již v 2. polovině 17. století.

Ve vysokých sklenicích se udrží šumivé víno dlouho svěží a bublinky se prodírají relativně vysokou vrstvou vína. Efekt řetízku bublinek se podporuje speciální úpravou dna.

Flétnovité sklenice se používají také k podávání míšených nápojů na bázi šampaňského. Sklenice by měly mít dostatečně dlouhou nožku, aby ji bylo možno dobře uchopit všemi prsty. Vhodný obsah kalíšku je kolem 20 cl, na běžnou porci 15 cl. V příliš velké sklenici se víno ztrácí a v menší sklenici je obtížné vychutnat vlastnosti nápoje. Sklenka se plní tak, aby zůstal nad vínem prostor pro jeho aroma. Pro servis šampaňského po lahvích může být obsah sklenky větší, ale nikdy ne menší.

Kolem roku 1663 se ve Velké Británii objevily sklenice speciálně na šampaňské. Jsou to ty, jimž dnes říkáme „misky“ a vycházejí ze snahy odlišit šampaňské od ostatních nápojů. Šampaňské misky oceňují lidé, kteří preferují méně agresivní šumění. Bývá zvykem je držet za nožku, častěji však se uchopí zespodu, tím se konzument vyvaruje problémům s balancí. S těmito sklenkami se neřuká, ale elegantně se pozvedají k přípitku, směrem k protějšku. Používají se také pro přípravu míšených nápojů, které velmi pění jako je Black Velvet (šampaňské s Guinnessem). Důležitou otázkou šampaňských misek je tvar kalíšku. Příliš otevřený kalíšek umožňuje vínu vylítí. Z příliš širokého kalíšku se špatně pije, kolmé stěny kalíšku pak postrádají eleganc. [18]

Vynikajícím kompromisem mezi flétnou a miskou je šampaňský pohár. Z obou tvarů přebírá jejich přednosti. Při jeho tvarování je důležité vyjádřit, že se jedná o sklenici na šampaňské.

2.5 Dezertní vína

Do této kategorie spadají vermuty, ale blízká vínům dezertním jsou např. také portské, sherry, madeira. Jsou to kořeněná, často karamelom doslazovaná a alkoholem obohacená vína. Chutnají nejlépe ze sklenek na víno. Velikost porce se však pohybuje mezi 5 až 10 centilitry, proto by neměla být sklenka příliš obsažná. Obvykle postačí kalich o objemu do 10 až 15 cl. Taková sklenka se nikdy neplní celá, aby vermut mohl uvolnit své aroma. Tento typ je vhodný pro podávání vermutu čistého, tedy bez ledu. Pokud se nápoj servíruje s ledem pak v menším tumbleru, o obsahu do 20 cl. [12]

2.6 Koktejlka

Sklenka pro servis koktejlů se vyvinula z misky na šampaňské na přelomu 19. a 20. století. Pro „V“ tvar kalichu je důležitý úhel. Správně zvolený úhel pomáhá identifikovat nápoje. Příliš ostrý může navodit dojem, že jde o šampaňský koktejl, příliš tupý způsobí potíže s nápojem zejména při chození se sklenkou, by mohlo dojít k rozliti. Užitečným kompromisem je pravý úhel který umožní vypít nápoj, aniž by bylo potřeba sklenici příliš nahýbat. K bezpečnosti přispěje i vhodná úprava okraje nepatrně ohnutého dovnitř kalíšku.[13]

Obsah kalíšku je další důležitou záležitostí. Standardní velikost evropského koktejlů, který se pije před jídlem je kolem 8 cl. Má-li ve sklence dobře vypadat, měl by obsah jejího kalíšku mít asi tak 13 - 14 cl. Kdyby byl příliš velký, sklenka bude působit prázdně.[13]

Dobře navržená koktejlka má přiměřeně vysoký dřík. Příliš vysoký dřík zvyšuje nebezpečí vylití. Sklenička se drží čtyřmi prsty a jeho délka musí dovolit průměrně široké ruce pohodlně uchopit sklenku. Průměr základny by měl být o něco málo menší než průměr kalíšku v místě hladiny nápoje. Kalíšek by neměl být příliš široký protože pak by se špatně balancoval a měl by tendenci k vykyvování.

2.7 Likéry

Původní likérkou byla vždy sklenka na nožce s kalíškem o obsahu zhruba od 2 až do 7 centilitrů. Pro výškový poměr nožky a kalíšku platilo nepsané pravidlo, že čím méně obsažný kalíšek, tím proporčně vyšší nožka. Tvar s nohou souvisel s postavením likéru jako digestivu středních a vyšších vrstev než s funkčním hlediskem.

Ze všech tvarů kalíšků jsou nejoblíbenější ty vyšší a hlubší. Likér v nich však má tendenci ulpívá na stěně. U širokých kalíšků zůstane větší množství likéru na stěnách. Výrazný je tento problém u smetanových a vaječných likérů.

Současný trend směřuje ke sklenkám bezbarvým a bez nožky jen s náznakem předu mezi kalíškem a dýnkem. Vývoj se však nezastavil a existují vedle sebe likérky s nožkou i bez nožky.[19]

2.8 Pálenky

Pro pálenky jako je slivovice nebo borovička, se používají skleničky o malém objemu na krátké noze, ale s vyšším a štíhlejším kalichem.

2.9 Tumber

Jedná se o sklenku bez nožky v Čechách se označuje jako odlivka, těm nejmenším se říká „panáky“. V angličtině je velikost tumberů odlišena přesněji. Tomu nejmenšímu se říká „shot“ a vejde se do něj do 6 cl nápoje a stále častěji se používá pro servis likérů, ale i vodky. Pokud však použijeme tumber větší než 6 cl působí v něm porce nápoje jako malá. Dalším druhem je „old-fashioned glass,“ a velikostně se pohybuje od 12 cl až po 45 cl používané pro komplikovanějších nápoje. Sklenice o větší objemu působí stabilně, charakteristická je silným dnem, nízkou výškou a větším průměrem. „Old-fashioned glass,“ o objemu 30 cl se používá pro servis whisky, pakliže podáváme čisté whisky bez ledu 20 cl sklenice. „High-Ball Glass“ je standardní tumber o obsahu kolem 25 cl, který se hodí k servisu nejběžnějších long drinků a řady dalších, třeba i nealkoholických nápojů. Jak napovídá název jde o vysokou a úzkou sklenici. Nejobjemnější mezi tumbery je „Collins Glass“ sklenice o obsahu kolem 45 cl i více. Je to sklenka určená pro dlouhé nápoje označované jako „Collins“.[20]

Sklenice s míchanými nápoji se nikdy neklade přímo na desku stolu, ale podkládá se papírovou rozetkou, popřípadě papírovým ubrouskem. Zejména když používáme ovocné ozdoby, ze kterých zůstanou nějaké zbytky. Ty pak můžeme odložit přímo na ubrousek, rozhodě nepatří do popelníku.[3]

2.10 Nealkoholické nápoje

Na minerální vodu, sodové vody, colové nápoje, tonic water se používá sklenice obsahu jednoho až dvou deci. Pokud je řeč o minerálních vodách jedná se zejména o minerální stolní vody jako je Mattoni, Apollinaris (německo), Evian (Francie), Pellegrino (Italie). Léčivé minerální vody se jako stolní běžně nepoužívají.[7]

V poslední době vznikají pro minerální vody sklenice na noze zejména prémiových značek jako je Mattoni. Tento směr pramení především z marketingové snahy odlišit se od ostatních značek a dodat nápoji exkluzivitu. Pozitivně může působit tento trend při stolování kdy sklenice lépe koresponduje se sklenicemi na víno.

Pro ovocné šťávy, limonády se používají sklenice o objemu dvě až tři deci. Pro všechny nealkoholické nápoje však platí, že se pijí pro osvěžení, proto je podávají chlazené cca 10°C.[7]

Sycené nealkoholické nápoje většinou pění, proto je vhodné sklenku (v podstatě tumbler) směrem k ústí mírně rozšířit. Příkladem může být sklenička na Coca-Colu s poměrně úzkou základnu a podstatně širším ústím. Pozor na přílišné zúžení tvaru, kdy se běžné kostky ledu nedostanou až na dno.

Dalším požadavkem je, aby se sklenice s prochlazeným nápojem dobře držela. Sklenice se obvykle orosí a má tendenci vyklouznout z ruky. Řešením může být např. zúžení střední částí nebo modelace obvodu žebrováním či jiným reliéfem. Tento způsob navíc omezuje plochu dotyku se sraženou vodní párou.

Požadavek na prochlazení nápoje ledem se projevuje na obsahu sklenky. Jestliže se s použitím většího množství ledu počítá je potřeba přizpůsobit obsah skleničky.

2.11 Teplé nápoje

Do této skupiny spadají nápoje jako irská káva (káva s whisky), horká čokoláda, grog, horké víno (svařené víno je nesprávný název, jelikož neprochází bodem varu, ale ohříváme se na 80°C.), čaj a punč.[5]

Pokud volíme na teplé nápoje pak zásadně z technického skla, které snáší dobře prudké změny teploty. Základní věc kterou designér musí vyřešit je uchopení naplněné sklenky. Ouško musí umožňovat pevné uchopení sklenky a dobrý balanc. Ouška umístěná pod těžištěm jsou proto nevhodná. Velikost a tvar ouška musí zajistit, aby se klouby prstů nedotkli při uchopení horkých stěn. S velikostí a tvarem ouška souvisí jeho průřez, ten pokud je malý a kulatý popřípadě ještě pod těžištěm tak sklenice se v ruce viklá. Řešením je např. půlkruhový průřez ouška na vnější straně plochý nebo velmi mírně zaoblený, na vnitřní straně půlkulatý. Při použití kovového ouška hrozí přenos tepla z nápoje. Proto by mělo být odizolované, aby přenos tepla byl minimální.[26]

Jinou cestou je dnes standardní tvar sklenky na irskou kávu s nožkou. Nožka je obvykle ještě mírně zploštělá a tak se dá dobře uchopit. Aby nedošlo k její záměně bývá ještě označena nápisem Irish Coffee.

Výška je další důležitý parametr u sklenky na teplé nápoje. Pokud sklenice zaléváme z konvice není třeba výšku zvažovat. Pokud však přijde na použití kávostroje je výška sklenky velmi důležitá, protože by měla umožňovat pohodlné vložení sklenky pod trysku automatického profesionálního kávovaru. S výškou souvisí i poměr výšky k základně sklenky. Příliš vysoké sklenky s úzkou základnou mají špatnou stabilitu a úzké dno neumožňuje spontánní cirkulaci kávy (čokolády apod.). Rozpustné nápoje pak po přidání vody zůstanou přilepené u dna.

Posledním parametrem je objem sklenky, pokud je příliš velký (přes 20 cl) káva se i po přidání šlehačky, ochucujícího sirupu apod. ve sklenici ztrácí. Tento problém by se výrazněji projevil v restauracích, kde jsou dávky kávy standardní a přidáním většího množství vody by docházelo ke zbytečnému naředění kávy.[26]

2.12 Talíře

V nejstarších dobách se jedlo ze společných mís a tuhé pokrmy se kladly na krajíce chleba. Ve středověku se začínají pokládat pokrmy na tuhé čtvercové podložky a z nich se (15. stol.) vyvíjejí talíře. V období 16. a 17. stol. měly miskovitou podobu a byly bez okrajové plochy. S podobným tvarem talířů tzv. „kupírovaným“ se můžeme setkat i v dnešní době. Jejich nevýhodou je nadměrně velká ložná plocha a rychlé stydnutí tekutých pokrmů v ní.

Vedle porcelánových, kameninových a kovových se můžeme setkat také se skleněnými. Skleněné talíře se vyrábějí foukáním nebo lisováním. Vhodné jsou lehčí druhy bez plastického dekoru, jež se snáze omývají. Tam, kde se nosí polévka na stůl v talířích, jsou vhodné hluboké talíře s širokým a dovnitř zkoseným okrajem. Talíř se nosí v jedné ruce, a proto musí mít okraj (praporec) vhodně skloněný, aby se dobře držel. Praporce některých talířů se na spodní nebo horní ploše posilují mírným vzdutím. To napomáhá při stohování tomu, že se jejich dna nedotýkají a tím dochází k lepší ochraně před odřením. Jejich velikost se pohybuje v rozmezí 23 až 25 cm v průměru.

Dětský talíř má svá specifika. Měl by být masivnější kvůli odolnosti a také aby v něm pokrm vydržel déle teplý, což je důležité, protože děti jedí pomaleji. Stěna talíře se má sklánět dovnitř, aby dítě snáze nabralo jídlo do lžice.

Talíře dezertní se používají na moučníky, ovoce, sýry apod. Jejich rozměr je menší a pohybuje se v rozmezí 15 až 20 cm v průměru. Používá se pro ně také kupírovaný tvar.

2.13 Mísy.

Mísy jsou nejstarším druhem nádoby a zhotovují se různých tvarů z rozličných materiálů. Mezi oblíbené a osvědčené tvary patří okrouhlé, oválné, čtvercové. Vhodné jsou mísy uvnitř oblé, které se dobře čistí a obsah se z nich dobře vyndává. Mísy na teplé pokrmy by měly mít ucha. Ke každé řadě by měly být alespoň dva až tři druhy velikosti misek, aby byl možný výběr. Zvláštním druhem je miska srpovitěho tvaru na odkládání kostí. Pokládá se za talíř a díky svému tvaru nezabírá mnoho

místa. Jiným typem je miska na kompot, u které zpravidla bývá přiložen talířek, na který se odkládá lžička a pecky. Na kompoty, popřípadě saláty, se používají také několikadílné mísy sloužící k podávání více druhů jídel. Mísy na dort a moučníky se vyznačují zvýšenou ložní plochou, která usnadňuje nabírání.

2.14 Podnosy

Podnosy se používají na překládání jídel, ale také na lahve, sklenice, šálky. Je vhodné podobně jako u mísy navrhnout více velikostí pro jednu řadu.

2.15 Vázy

Ke stolování sice nejsou přímo potřeba, ale tvoří jeho přirozenou součást. Hlavní úlohou je zpříjemnění stolování, tedy jeho estetická stránka. Přesto by dobrá váza měla plnit i určitá funkční hlediska, vycházející ze správně zvoleného tvaru pro konkrétní druh květin. Používají se vysoké vázy pro jednu květinu úzkého tvaru nebo s větším průměrem pro větší počet květin s dlouhými stonky. Nižší výška se volí pro středně dlouhé květiny a úzkým tvarem okraje zejména pro dekorativní větve, uschlé traviny apod. Nízké, miskovitého charakteru jsou vhodné zejména pro ikebanu.

ZÁVĚR

Sklo během své historie urazilo dlouhou cestu během které proniklo do různých oblastí lidské činnosti. Přestože se tato práce soustředila na jeho úlohu ve stolování lze konstatovat, že i zde v této sféře se sklo rozrostlo do bohatosti jak technologií zpracování nebo dekorace, tak množství užitných a estetických poloh. V tomto vývoji sehrálo sklářství na našem území významnou úlohu, proto se v některých obdobích stalo příkladem vývoje v tomto oboru.

Stolování je neméně propracovaný obor, který vývojem dospěl k sofistikovanému souboru pravidel. Je to patrné i na typologii sklenic a dalšího skleněného inventáře. Z toho pramení nutnost dobré znalosti obou problematik ke správnému řešení zpracování výrobku z této oblasti. Jejich pochopení by nemělo být cílem designéra, ale naopak startovací pozicí při vytváření nových produktů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

[1] BOHMANNOVÁ, Andrea. *Umění stolovat*. 1. vyd. Praha : MERKUR, 1981.

[2] České lisované sklo. Gottwaldov : Oblastní galerie výtvarného umění v Gottwaldově, 1972. s. 104.

[3] MATHÉ , Ivo. ŠPAČEK , Ladislav. *Etiketa*. 1. vyd. Praha:BB art, 2005.

ISBN 80-7341-564-X.

[4] DE MORANT, Henry. *Dějiny užitého Umění*. 1. vyd. Praha : ODEON, 1983.

[5] DRAHOTOVÁ , Olga. *Evropské sklo*. Praha:ARTIKA, 1985.

[6] DRAHOTOVÁ, Olga, et al. *Historie sklářské výroby v českých zemích*. 1. vyd. Praha : ACADEMIA, 2005. 2 sv. (760, 483 s.). ISBN 80-200-1287-7.

[7] MOTTL , Jindřich. *Nápoje*. Planá: Hotelová škola Mariánské Lázně, 1994.

[8] SALAČ, Gustav. *Stolničení*. 2. vyd. Praha : FORTUNA, 2001. ISBN 80-7168-752-9.

[9] VÁVRA, Jaroslav R. *Pět tisíc let sklářského díla*. 1. vyd. Praha : ORBIS, 1953.

[10] ŽIŽKOVÁ, Lenka. *Design ve Finsku III. A*. Praha : ÚBOK, 1988.

Časopisy:

[11] ROSICKÝ , Jan. Pohrdané lisované : kde se vzalo a jak žilo naše rodinné stříbro. Blok. 2001, č. 02, s. 72-74

Internetové zdroje:

[12]MIKŠOVIC, Alexander. Sklo pro gastronomii : *Sklenky podle říkanky 1- Kořeněná vína a další aperitivy*. [online]. 34. 2003 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2493&cid=26>>.

[13]MIKŠOVIC, Alexander. *Sklo pro gastronomii : Sklenky podle říkanky 2- Míšené nápoje*. [online]. 1. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2516&cid=26>

[14]MIKŠOVIC, Alexander. Sklo pro gastronomii : *Sklenky podle říkanky 3.- Míšené*

nápoje - Margarita. [online]. 2. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2544&cid=26>

[15]MIKŠOVIC, Alexander. Sklo pro gastronomii : *Sklenky podle říkanky 4 - Míšené nápoje - Shooters*. [online]. 3. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2567&cid=26>

[16]MIKŠOVIC, Alexander. Sklo pro gastronomii : *Sklenky podle říkanky 5 - Letem sherrým světem*. [online]. 4. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2588&cid=26>

[17]MIKŠOVIC, Alexander. Sklo pro gastronomii : *Sklenky podle říkanky 6 - Víno*. [online]. 5. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2617&cid=26>

[18]MIKŠOVIC, Alexander. Sklo pro gastronomii : *Sklenky podle říkanky 7.- Šampaňské na rozcestí: Misku? Flétnu? Tulipán?*. [online]. 6. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2646&cid=26>

[19]MIKŠOVIC, Alexander. *Sklo pro gastronomii : Sklenky podle říkanky 8 - Likéry - nezadržitelný vývoj*. [online]. 7. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2669&cid=26>

[20]MIKŠOVIC, Alexander. *Sklo pro gastronomii : Sklenky podle říkanky 9 - Dlouhé nápoje čili Long Drinks*. [online]. 8. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2699&cid=26>

[21]MIKŠOVIC, Alexander. Sklo pro gastronomii : *Sklenky podle říkanky 10 - Destiláty nezrající*. [online]. 14. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2863&cid=26>

[22]MIKŠOVIC, Alexander. Sklo pro gastronomii : *Sklenky podle říkanky 11- Destiláty zrající1*. [online]. 15. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2893&cid=26>

[23]MIKŠOVIC, Alexander. Sklo pro gastronomii : *Sklenky podle říkanky 12 - Whisk(e)y*. [online]. 16. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2912&cid=26>

- [24]MIKŠOVIC, Alexander. *Sklo pro gastronomii : Sklenky podle říkanky 13- Nealkoholické nápoje - Designem proti nudě*. [online]. 17. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2938&cid=26>
- [25]MIKŠOVIC, Alexander. *Sklo pro gastronomii : Sklenky podle říkanky 14 - Pivo - Premiéra U Pinkasů*. [online]. 18. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2977&cid=26>
- [26]MIKŠOVIC, Alexander. *Sklo pro gastronomii : Sklenky podle říkanky 15 - Teplé nápoje - Epizoda z Příkopů*. [online]. 19. 2004 [cit. 2006-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.glassrevue.com/news.asp?nid=2998&cid=26>
- [27] *Sklo a keramika 20. století* [online]. [cit. 3.5.2006]. Dostupný z WWW: <<http://www.upm.cz/index.php?language=cz&page=179>>.
- [28]VORBA, Jan. *Řekové, Římané - Jídlo a stolování* [online]. 2001 [cit. 2006-05-5]. Dostupný z WWW: <<http://www.mravenec.cz/henry/Historie.htm>>.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

Obr. 1. Pohárky Egypt, 16. stol. př. Kr.....	10
Obr. 2. nádoba, 16. stol. př. Kr., Théby.....	10
Obr. 3. váza, 13. stol. př. Kr., Théby.....	10
Obr. 4. Pohárky, Egypt, 16. stol. př. Kr.....	11
Obr. 5. nádoba, 16. stol. př. Kr., Théby.....	11
Obr. 6. váza, 13. stol. př. Kr., Théby.....	11
Obr. 7. Skleněné nádoby, 1. poloviny 1. století.....	12
Obr. 8. Římské foukané sklo	12
Obr. 9. Konvice opticky žebrovaná, 3. - 4. stol. po. Kr	12
Obr. 10. Žebrovaná láhev, Čechy, konec 14. - zač. 15. stol.....	13
Obr. 11. Číše tzv. „hedwigsglass“ Egypt, 11. - 12. století.	13
Obr. 12. Číše emailem malovaná, konec 13. stol.....	13
Obr. 13. Gotický pohár, Francie, 14. stol.	13
Obr. 14. Meigelein, opticky žebrovaný, Německo 2. pol. 15. století.	14
Obr. 15. Krautstrunk, Morava, konec 15. stol.....	14
Obr. 16. Číše českého typu, Čechy 1. pol. 15.stol.....	14
Obr. 17. Kuttrolf, Německo, kolem 1650.....	16
Obr. 18. Láhev s vnitřním prstencem, konec 13. stol. - počátek. 14. stol.....	16
Obr. 19. Džbán s kulovým tělem, Morava, 15.stol.....	16
Obr. 20. Pohárs víkem z nitkového skla, Benátky, 2. pol. 16. st.....	17
Obr. 21. Benátské sklo se štípaným dekorem, konec 16. st.-1.polovina 17. st.....	17
Obr. 22. Žertovná nádoba v podobě kočky, 16. st.	18
Obr. 23. Miska zdobená po vzoru filigránových nádob. 16. st.	18
Obr. 24. Jihočeské sklo malované emailem, 16 století.	19
Obr. 25. Džbán 1680, číše 1683, láhev 1670, Sasko.....	19
Obr. 26. Malý a velký a velký römer, 17.st.	21
Obr. 27. Láhev s optickým dekorem, Německo, 17. - počátek 18. st.....	21
Obr. 28. Humpen malovaný emailem, Čechy, 1578.....	21
Obr. 29. Pohár s víkem - broušené rubínové sklo, Čechy, 80. leta 17. st.....	23
Obr. 30. Mléčné malované sklo, Čechy, 1770 - 1780.....	23
Obr. 31. čížka dvojitěná, Čechy, kolem 1710.	23

Obr. 32. Vlevo: Pohár malovaný emailem, Čechy nebo Slezko, 1767	24
Obr. 33. Holba - barokní sklo, Čechy, 1730 - 1750	24
Obr. 34. Pohár, pohár s víkem a čížka - barokní sklo, Čechy, 1680.	24
Obr. 35. Cukřenka s podnosem, Čechy 1835.....	26
Obr. 36. Hyalitová váza, jižní Čechy, 1830.....	26
Obr. 37. Miska na punč, Čechy, 40. - 50. léta 19.století.....	28
Obr. 38. Podnos na noze, Čechy 40. až 60. léta 19.stol.....	28
Obr. 39. Rěmer s květinovým dekorem, jižní Čechy, 1890.....	29
Obr. 40. Souprava na víno, jižní Čechy, 1869.....	29
Obr. 41. Konvice s arabským ornamentem, Čechy, 1878	29
Obr. 42. Vázy - L. C. Tiffani, USA, 1900.....	31
Obr. 43. Pohár - Moser, Čechy, 1900.....	31
Obr. 44. Souprava na likér - Josef Rosipal pro Artěl, Praha, 1913.....	31
Obr. 45. Užitékové láahve, Čechy 1890 - 1940.....	31
Obr. 46. Servis Patricij - Josef Hoffmann pro J. a L. Lobmeyr, 1917	31
Obr. 47. Váza od J. L. Witwe, Čechy, 1924	33
Obr. 48. Váza Savoy od A. Aalto, Finsko, 1937.	33
Obr. 49. Nápojová souprava, Alouis Metelák, Čechy, 1928.	34
Obr. 50. Čajová souprava - Ladislav Sutnar, Čechy, 1931.	34
Obr. 51. Servis Gina, Pavel Hlava, Čechy, 1980?	36
Obr. 52. Vázy, Oldřich Lípa - Moser, Karlovy Vary, 1958-60	36
Obr. 53. Odlivka:), Vladislav Urban, Libochovice, 1962-63	37
Obr. 54. Misa, Tapio Wirkkala - Iittala, Finsko, 1960	37
Obr. 55. Mísa, Rudolf Jurnikl, Čechy, 1970?	37
Obr. 56. Mísa, Jiří Šuhájek, Čechy, 80 léta.....	37
Obr. 57. Lisované sklenice. Vratislav Šotola, Rosice u Brna.....	37
Obr. 58. Konvice a sklenice „Twin Wall“, olgoj chorchoj, 2001	39
Obr. 59. Servis „Ravena“, Jiří Pelcl, 2006, ...	39
Obr. 60. Sklenice na minerální vodu, Rony Plesl.....	39
Obr. 61. Vázy „Alien“, B.A.G. Vsetín, Rony Plesl, 1994.....	39
Obr. 62. Odlivky „Twist“, Rony Plesl.....	39